

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 38 28. septembra 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Žokej Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelek "TV-15":
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50100-603-45772

"TV-15" izhaja vsak teden izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije stev. 421/1-72
od 12. 4. 1974 se za "TV-15" ne plačuje temeljni davek od prometa
proizvodov

Tisk:
ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

PROTESTNA IZJAVA

Ob ponovni oskrunitvi bazoviškega spomenika se člani republiškega odbora ZZB NOV Slovenije v imenu vseh 125.000 članov organizacije pridružujemo množičnim ogorčenim protestom vseh protifašističnih in demokratičnih sil na obeh straneh meje in odločno obsojamo to podlo dejanje.

Spomenik štirim bazoviškim junakom, ki so kot prve žrtve padli pod fašističnimi strelci leta 1930, predstavlja simbol odpora slovenskih in italijanskih množic proti fašizmu. Oživiljanje fašizma ob naših mejah, ki se izraža v znašanju nad spomeniki svobode in antifasiističnega boja, v napadih na ustanove slovenske narodne skupnosti v Italiji in v drugih provokacijah, je uperjeno proti vsem demokratičnim silam na obeh straneh meje, še posebej proti tvornemu sodelovanju ob meji ter proti sožitju naših narodov in manjšin.

S tem, ko izražamo našo solidarnost z demokratičnimi silami v zamejstvu, istočasno smatramo, da ne moremo zanemariti okoliščin, v katerih prihaja do fašističnih provokacij. Soodgovorne za njihova dejanja so prav gotovo tudi vse tiste sile, ki oživljajo negativno dediščino preteklosti, ki nasprotujejo ureničevanju doseženih meddržavnih sporazumov v duhu Helsinške Evrope in s tem poizkušajo kvariti sožitje in medsebojno sodelovanje.

Borci NOB SR Slovenije pričakujemo, da bodo pristojne oblasti odločno kaznovale krivce za nasilje in provokacije. Samo na ta način bo možno graditi v ozračju medsebojnega zaupanja take odnose na meji, ki bodo še vnaprej, tudi ob nadaljnjem največjem sodelovanju nas borcev NOB, primer za odnose na mejah v Evropi in v svetu.

RO ZZB NOV Slovenije

Dne, 26. 9. 1978

Cankarjevci na Dolžu

V prijazni podgorjanski vasi Dolž, ki je med NOB nudila varno zavetišče in gostoljubje številnim partizanskim enotam, so se minulo nedeljo zbrali na proslavi nekdanji borci Cankarjeve brigade in številni krajanji iz Dolža in okoliških vasi.

Pred osnovno šolo je zbranim govoril nekdanji borec Cankarjeve brigade – dolejški rojak, polkovnik JLA Lojze Hren, ki je govoril o svetlem liku domačina in hrabrega partizanskega komandanta Lojzeta Dragana, ki je skoraj dve leti vodil Cankarjeve v številnih bojih. Tik pred svobodo je Lojzeta zadela sovražna granata v partizanskem Rogu. Minulo nedeljo pa je na šoli na Dolžu narodni heroj, generalmajor Andrej Cetinski-Lev odkril pred številnimi nekdanjimi borci Cankarjeve brigade in domačini spominsko obeležje temu hrabremu partizanskemu komandantu in vsem njegovim padlim tovarišem.

Tudi pionirski odred tamkajšnje osnovne šole bo poslej nosil ime svojega rojaka Lojzeta Dragana.

S. Dokl

Andrej Cetinski-Lev odkriva spominsko obeležje na osnovni šoli na Dolžu Lojzetu Draganu

(Foto: S. Dokl)

Mladim vojakom brigadno zastavo

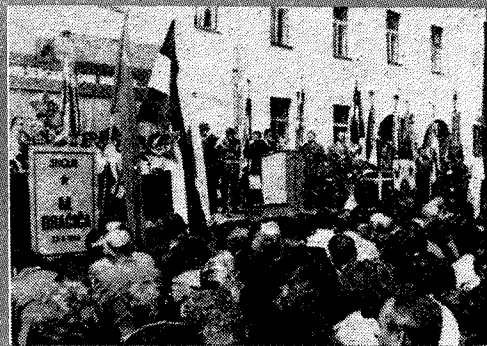

V vojašnici »Milan Majcen« v Bršljinu pri Novem mestu je bila v soboto velika proslava na kateri so se zbrali poleg pripadnikov JLA še številni mladinci, občani in nekdanji borci IV. SNOUB Matija Gubec. Med gosti so bili tudi načelnik general štaba JLA Stane Potočar-Lazar, komandant ljubljanskega armadnega območja Franc Tavčar-Rok, nekdanji komandant Gubčeve brigade Lado Ambrožič-Novljan in drugi.

O zgodovinski poti Gubčeve brigade, ki je ob ustanovitvi 4. septembra 1942 leta v gozdu pri vasi Trebelno štela 850 borcev in bork, je govoril komandant novomeške garnizije Rade Petrovič.

Ob tej priložnosti je nekdanji komandant Gubčeve brigade Lado Ambrožič-Novljan izročil komandantu Petroviču bojno zastavo gubčevcev, ki jih je spremljala na njihovi dolgi in zmagoviti poti.

S. DOKL

V soboto, 23. septembra, so v Framu slovesno proslavili krajevni praznik in 35-letnico ustanovitve 13. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Mirka Bračiča, ki je 24. julija 1944 napadla in razorožila sovražnikovo postojanko v Framu. O borbeni poti in zgodovinski vlogi Bračičeve brigade je govoril pomočnik zveznega sekretarja za ljudsko obrambo in nekdanji politkomisar te brigade generalpolkovnik Ivan Dolničar-Janošič.

V nedeljo je bila v Pazinu velika proslava ob 35-letnici priključitve Istre, Reke, Zadra in otokov k matični domovini Jugoslaviji.

Ljudskega zborovanja se je udeležilo okoli 30.000 ljudi, med njimi tudi dr. Vladimir Bakarič, ki je zastopal pokrovitelja proslave predsednika Tita.

Zbranim je govorila Milka Planinc, predsednica CK KP Hrvatske.

Vsako leto v začetku septembra se tržaški Slovenci in demokratični Italijani shajajo pri spomeniku na bazoviški gmajni, da počastijo spomin prvih žrtev zloglasnega posebnega fašističnega tribunala, ki je v letih 1927–1943 uprizoril 131 procesov proti Slovincem in Hrvatom iz takratne Julijske krajine, sodil na njih 544 ljudem, izrekel proti njim 33 smrtnih obsodb, eno dosmrtno obsodbo in 4893 let ječe. Nekajkrat v teh povojnih letih smo se pri spomeniku zbrali tudi dvakrat v enem letu. Bilo je to ob priložnostih, ko so fašisti spomenik oskrunili, poškodovali na njem izpisana imena štirih mučnikov, razbili spominske plošče, razdejali ograje ali požgali vence, ki so jih demokratične organizacije položile pred obeležje.

Odgovor iz Bazovice

Taka priložnost je bila dne 24. septembra letos. Sedemkrat so se že fašistični skrunilci znesli nad tem spomenikom, ki je tudi zaradi samotnega kraja, na katerem stoji, vabljava tarča za tovrstne podvige nikoli prijetih in najbrž tudi nikoli resno iskanih nočnih vampirjev. Vsakokrat je bila skrunitev tega obeležja odraz protislovenske mrznje, ki trdovratno živi v točno opredeljenih fašističnih krogih, toda zadnja pred enim tednom je nastala v posebnem ozračju, ki ga je ustvarila protiosimska gonja. Ta pa ni več samo izraz fašističnih ostankov, marveč z njimi vred širših reakcionarnih krogov, ki so našli skupni imenovalec v »Listi za Trst«. Dejstvo je namreč, da se je treba povrniti mnogo let nazaj v obdobje najhujših povojnih pritiskov iredentizma in šovinizma, da bi lahko za beležili v kratkem razdobju nekaj dni tolikšno zaporedje napadov na slovenske ustanove in na jugoslovanske obiskovalce našega mesta in da bi slišali toliko oživljenih protislovenskih in protijugoslovanskih žaljkov, kolikor smo jih morali za beležiti od tistega dne, ko je ob prihodu parlamentarne komisije za Osimo priredila »Lista za Trst« na Trgu Unità svojo protiosimsko manifestacijo. Prav ta manifestacija s svojimi gesli je bila detonator, ki je sprožil val protislovenskih in protijugoslovanskih izpadov od razbitja vhoda v sedeže slovenskih organizacij v Ul. sv. Frančiška, preko sežiganja jugoslovanskih avtomobilov in rezanja gum na njih, do oskrunitve spomenika bazoviškemu mučniku.

To so dejstva, ki jih ni mogoče skriti z nobenim opravičevanjem in naknadnim obsojanjem.

Primorski dnevnik
24. septembra

Planinske plakete vsem partizanom, ki so bili med vojno na Triglavu

Odmev na pismo Ivana Gradiška v TV-15 z dne 21. septembra 1978

V članku Politično odgovoren za vzpon na Triglavu, ki ga je TV-15 objavil 21. septembra letos, je tovariš Ivan Gradišek opozoril na netočnost glede objave njegovega priimka, ki sem ga objavil v TV-15 24. avgusta letos v članku Planinci v boju za slovensko podobo naših gora.

Bralci lahko dobijo vtis, da je bil članek na hitrico skrpan in površno napisan. Žal moram tovarišu Gradišku povedati, da ni tako. O tem vzponu so drugi pisci pisali že zdavnaj pred menoj. Ko sem letošnjo pomlad brskal po dvajset let starih revijah »Borec«, sem opazil sliko partizanov na Triglavu, vendar avtor ni napisal, kdo vse je bil tedaj v patrulji Jeseniško-bohinjskega odreda na Triglavu. Že ob 20-letnici osvoboditve Beograda leta 1964, sem v beograjski Borbi objavil prispevek o tem vzponu z imeni udeležencev, za katere sem tedaj pač zvedel. Prvi vir mi je bila udeleženka tega pohoda Angelca Vidic-Vlasta, ki stanuje v moji rojstni vasi Selo pri Žirovnici na Gorenjskem in je vdova po mojem bratrancu Ivanu, sedaj pa je sekretarka občinskega komiteja ZKS Radovljica. Ona me je napotila h generalnemu direktorju Petrola (zdaj v ostavki) Jožetu Rožmanu-Petru (stanuje v Ljubljani, Kettejeva 2/a), nadalje k udeleženci pohoda Ivanki Gracelj-Staretovi, ki živi na Bledu in vodiču patrulje, brez katerega sploh ne bi patrulja prišla na Triglav in so ga slučajno srečali na poti, ki je bil edini od vseh enkrat pred vojno že na vrhu Triglava in je tudi edini poznal pot (patrulja je prespala v planšarski koči na Velem polju, ponoči pa je zapadel sneg). Ta vodič je mizar Anton Pretnar iz vasi Zasip, pošta Bled (navajam naslove, ker je v omenjenem pismu uredništvu TV-15 Gradišek prosil zanje). Pretnar mi je povedal, da je bil tedaj z njim na kurirski poti Bernard Rekelj iz Spodnjih Gorij pri Bledu, ki je po vojni kot inženir odšel na delo v London, si tam sezidal hišo in ustvaril družino (Rekelj mi je iz Anglije poslal pismo, v katerem mi je obširno opisal svoje spomine na ta pohod, prišel je tudi na Bled in prejel spominsko plaketo Planinske zveze Slovenije, kmalu po tistem pa ga je v Angliji zadela kap in je umrl).

Tovariš Gradišek, ne jezite se na svoje tovariše in na svojega nekdanjega poveljnika odreda Franca Jernejca-Milčeta, ki stanuje sto metrov od mojega stanovanja (Puterlejeva 39, Ljubljana, sicer pa je večinoma v svojem gostišču »Ob tabornem ognju« na Pokljuki, pošta Zgornje Gorje), če se vas vsi spominjajo kot Goriška in ne Gradiška, kot je pravilno. Vsi so bili prepričani, da ste bili premeščeni iz odreda v neko brigado in da ste padli nekje na Jelovici.

Iz slednjega vidite, da sem zbral podatke od petih udeležencev pohoda in komandanta odreda Milčeta. Na vsak način sem hotel zvedeti, od kod ste bili doma in točen dan, kdaj in kje ste padli. Nadalje se nikakor nihče ni mogel spomniti sedmega udeleženca pohoda oziroma ime, priimek in usodo fotografa. Da bi se dokopal do teh podatkov, sem o tem pred približno trinajstimi leti objavil članek v časopisu Železar (jese-niške Železarne). Menil sem, da ste doma morda nekje iz Bohinja, večinoma Bohinjcev pa je bila nekoč zaposlena v Železarni in zdaj tudi kot upokojenci brezplačno dobivajo ta časopis. Vendar ni bilo nobenega odmeva ne za vas ne za fotografa. Potem sem naslednje leto podobno objavil v gorenjskem Glasu, v naslednjih letih pa še v Primorskih novicah in mariborskem Večeru (še pred tem pa kot sem že omenil v Borbi in Vjesniku v sredo, ki je bil tedaj tednik z največjo naklado v Jugoslaviji). Ker na vse te objave ni bilo nobenega odmeva, sem 20. oktobra 1974. leta o tem napisal obširen članek v Nedeljskem ob obletnici pohoda in vzpona patrulje na Triglav. Nedeljski je tedaj objavil slike petih udeležencev vzpona in komandanta Milčeta. Tedaj sem bralce zaprosil, če kdo ve za ime sedmega udeleženca vzpona. V odmevih so se uredništvu Nedeljskega javljali nekateri partizani, ki so trdili, da so bili v tej patrulji, vendar je Vlasta takoj ugotovila, da njihove izjave niso resnične. Končno sem šele letos zvedel, da je bil v patrulji kot

fotograf borec Bogo Tavčar z Bleda, ki kot upokojen letalski oficir živi v Zagrebu, vendar mi doslej še ni uspelo dobiti njegovega naslova.

Ker na vse te objave v časopisih nisem mogel zvedeti za naslov vaših sorodnikov (v prepričanju, da ste padli v NOB), sem letošnjo pomlad odšel v Gorenjski muzej v Kranju, oddelek za novejšo zgodovino, kjer imajo spisek vseh padlih borcev z Gorenjske. Med njimi nismo našli vašega imena.

Kot vidite, sem se zelo resno lotil vprašanja, da bi razvozljajal, kdo vse je bil na Triglavu. Vedel sem za Gradnikovce, da so bili tudi na Triglavu, da pa so bili tudi člani igralske skupine 9. korpusa pa sem zvedel iz televizijske oddaje pet dni predno je izšel moj članek v TV-15. Na to sem opozoril urednika in ga prosil, naj to vnese v članek, ki pa je bil že v tiskarni.

Ker želite, tovariš Gradišek, da bi TV-15 objavljala samo resnične podatke, vam moram sporočiti, da tej usluzi ne more kljub najboljši volji ustreči noben pisec in nobeno uredništvo. Za primer: tudi vi ste javnosti prek TV-15 posredovali netočen podatek, da ste »edini, ki niste prejeli plakete planinske zveze Slovenije«. Tudi fotograf Bogo Tavčar je ni dobil. Nadalje ni točen vaš podatek, da je Planinska zveza te plakete podelila lani, ampak je res, da jih je podelila na slovesnosti na Bledu decembra 1974. leta, torej pred štirimi leti.

Za zaključek tole: Po mojem mnenju bi morala ob letošnjem jubileju slovenskih planincev Planinska zveza Slovenije podeliti takšne spominske plakete vsem partizanom, za katere je točno ugotovljeno, da so bili med vojno na Triglavu. Ni prav, da bi te plakete dobili samo člani patrulje Jeseniško-bohinjskega odreda, ampak naj jih dobijo tudi člani patrulje Gradnikove brigade (od katere je živ samo Miro Pavlin, ki stanuje v Kromberku na Primorskem) in člani igralske skupine 9. korpusa. Mnenja sem tudi, da bi te plakete dobili tudi člani omenjenih patrulj, ki so padli v NOB ali umrli po vojni, plaketa pa naj bi se izročila kot spomin njihovim najožjim sorodnikom. Kje in kdaj naj bi se podelile te plakete, pa naj se uredništvo TV-15 pomeni s Planinsko zvezo Slovenije. Zato pozivam bralce k sodelovanju, da vsi preživeli udeleženci vseh omenjenih treh patrulj pošljejo uredništvu TV-15 svoje naslove in naslove sorodnikov tistih borcev, ki so padli v NOB ali umrli po vojni. Osebo pa bi želel zbrati življenjepis vseh teh partizanskih »Triglavcev«, urediti spomine vseh treh patrulj, zbrati njihove osebne fotografije in fotografije iz vojne, ki se nanašajo na ta dogodek.

JOŽE VIDIC

Več o oddajah na radiu in TV

Naš list TV-15 dobiva iz številke v številko bolj zanimivo podobo. Vedno več je zanimivih in kvalitetnih člankov in razprav, ki govorijo o literaturi, knjigah in filmih s tematiko narodnoosvobodilnega boja. Zdi pa se mi, da v časopisu pozabljate na radio in televizijo, ki si tudi prizadevata, da bi svojim poslušalcem posredovala kar največ zanimivih oddaj s tega področja. Mislim predvsem na nedeljsko radijsko oddajo Še pomnite tovariši, ki dobiva iz leta v leto zanimivejšo podobo in tako zasluži tudi več pozornosti v našem časopisu. Mnogi poslušalci, ki poslušamo oddajo že vrsto let, si želimo, da bi bili prej obveščeni, kdo bo v oddaji sodeloval in kateremu dogodku bo oddaja sploh namenjena. Verjetno bi lahko uredništvo TV-15 v dogovoru z uredništvom radijskega programa v stalni rubriki objavljalo podatke o tem, kakor tudi program radijskih in televizijskih oddaj, ki govorijo o narodnoosvobodilnem boju. Prav bi bilo, da bi te oddaje nekdo tudi kritično ocenil.

Mislim, da je o predlogu vredno razmisliti, svoje mnenje pa naj povedo tudi drugi bralci.

Marjan Tratar-Učo
Novo mesto
Prešernov trg 5

Pri Čibejevih so bili doma Slovenci

S člankom z zgornjim naslovom sta bili popisani 8. in 9. stran 31. številke TV-15. Za nas, Gorenje Trebušane, je to izzvenelo kot obvestilo, da se v določeni hiši v naši vasi nahajajo Slovenci! Nedvomno smo to novico z veseljem sprejeli, hkrati pa smo se vprašali: Ali se drugi v Gorenji Trebuši, razen Čibejevih, ne moremo prištevati med Slovence, čeprav smo se v gostilni pri Bratužu 18. aprila pogovarjali slovensko, ko smo se zbrali aktivisti in borci NOV Gorenje Trebuše, da bi skupaj ocenili članek Olge Čibej-Lipuščak, ki je bil objavljen v 20. številki TV-15 na str. 20 z naslovom Iščem Košir Franca? Na tem pogovoru je bilo poleg Olge Čibej-Lipuščak in Marice Čibej-Lisjak navzočih še sedemnajst aktivistov in borcev, ki živijo v Gorenji Trebuši, ter Stanko Jan iz občine Tolmin.

Kot sem že omenil, smo se pogovarjali v vsem razumljivem jeziku in prišli do ugotovitve, da se je Franc Košir pojavil v Gorenji Trebuši v začetku leta 1942 in ne že leta 1941, pa tudi ne kot buditelj k splošnemu ljudskemu upor, ampak kot zaščitnik lastne kože in simpatizer Draže Mihailovića. Na podlagi ugotovitev je bil sestavljen zapisnik ZZB NOV Gorenja Trebuša, iz katerega je poleg omenjenega razvidno tudi to (z ugotovitvijo so se strinjali vsi prisotni, razen Olge in Marice Čibej), da se je začelo gibanje OF v začetku leta 1942 in ne že leta 1941. Kot glavna organizatorja pa se vsi spominjamo Janka Platiša iz Idrije in Cvetke Hvala iz Vojskega. V prepričanju, da sta tovarišici Olga in Marica vzeli skupne ugotovitve na znanje, smo se razšli. Spet smo se srečali 22. julija ko sta omenjeni tovarišici organizirali tovariško srečanje, na katerem je imela tovarišica Marica slavnostni govor. Udeležba na srečanju je bila zaradi nezadostne obveščenosti precej slaba. V slavnostnem govoru je tovarišica Marica prezrla nekatera zgodovinska dejstva in s tem ovrgla nekatere skupne ugotovitve ostalih borcev in aktivistov s sestanka 18. aprila. Med drugimi je »prezrla« tudi svojega sosedo Petra Vončina-Brdovska, ki je šel v NOV jeseni 1942, prihodnjo pomlad pa je zaradi izdaje padel le nekaj metrov od svoje rojstne hiše. Italijani so se hoteli še maščevati, zato so poslali poziv Petrovi materi, naj pride pogledat ustreljenega partizana. Če bi ga spoznala za svojega sina, bi sledile sankcije. Z belo ruto na glavi se je mati Marija odpravila na eno uro dolgo pot in pred Italijani odločno zanikala, da bi bil to njen sin. S svojo odločnostjo in življenjsko izkušnostjo je rešila sebe in še več drugih. Italijani so si verjetno dogodek posebej zabeležili in od takrat naprej tudi drugače gledali na slovenske matere. S tem je izrek, da nepredvidnost ni hrabrost, previdnost pa tudi ne strahopetnost, spet dobil svojo utemeljitev.

Ta dogodek sem zapisal zato, da ne bi šel v pozabo (tovariš Peter je namreč nenehno hodil okrog in zbiral orožje in strelivo za svojo enoto), hkrati pa naj bo to dodatni utrinek k slavnostnemu govoru tovarišice Marice.

Naj bo dovolj o prvem in drugem srečanju borcev in aktivistov v Gorenji Trebuši in se raje dotaknimo še vsebine članka, objavljenega v 31. številki TV-15. Že v prvih vrsticah so zapisani sporni podatki, češ da je k Čibeju hodil aktivist Košir. Gorenje Trebušani smo si glede raznih srečanj in obiskov pred letom 1942 enotni, da je to mlatenje prazne slame, ker se še nikomur ni sanjalo, da se že rojeva oziroma je že rojeno telo (OF), ki nam bo pomagalo v lepši jutri. To telo smo Trebušani zasledili oziroma so ga nam približali šele v začetku leta 1942, ki pa smo ga sprejeli z odprtimi rokami in šli po začrtani poti.

Na koncu prosim tovarišico Marico, ker ima smisel za pisanje utrinkov, naj napiše še kakšnega, npr. kako, kje in kdaj je bil narejen posnetek živine, ki so jo gnali Italijani, kje se je učila za partizansko učiteljico in nato poučevala, kdaj, kje in kam je bila težko ranjena in kje se je zdravila. Utrinkov si želimo vsi Trebušani, ker mislimo, da bo to najbolj enostavna pot za spoznavanje zgodovine NOB, posebej pa za urjenje v slovenščini, da bomo ob prihodnjem srečanju z mirno roko lahko zapisali: »V Gorenji Trebuši so doma Slovenci.«

Albin Vončina
Gorenja Trebuša 23

Prožnejše reševanje vprašanj kmetov- borcev

V informaciji o analizi in uporabi kriterijev za priznavanje varstvenega dodatka kmetom-borcem NOV, so bile navede ne dosedanje zakonske pravice in obveznosti kmetov-borcev ter podan predlog za omilitev kriterijev za pridobitev varstvenega dodatka k starostni pokojnini za kmete-borce NOV.

Po zakonu o starostnem zavarovanju kmetov šteje za kmeta borca kmet, ki je stopil v narodnoosvobodilni boj pred 9. 9. 1943 (oziroma pred 13. 10. 1943) in mu je čas od tedaj pa do 15. 5. 1945 štet v dvojnem trajanju. Namen take opredelitve v zakonu je v tem, da se borcem NOV, ki niso zavarovanci pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki jim zvezni zakon o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja priznava posebne ugodnosti v tem zavarovanju, daje določene ugodnosti v starostnem zavarovanju kmetov, katerega zavarovanci so. Poudariti pa je potrebno, da se ugodnosti priznavajo tistim kmetom-borcem NOV, katerih status opredeljuje njihov vstop v narodnoosvobodilno delo pred 9. 9. 1943 (oz. 13. 10. 1943) ne pa tudi po teh dveh datumih. To je enako kot velja za borce NOV zavarovane v pokojninskem in invalidskem zavarovanju. In še: kmetom borcem NOV, katerih status se opredeljuje po tem zakonu, se te ugodnosti priznava le v starostnem zavarovanju kmetov.

★

Tako pridobi kmet borec pravico do kmečke starostne pokojnine, ko dopolni 60 let, medtem ko pridobijo ostali kmetje to pravico, ko dopolnijo 65 let starosti. Kmet borec ima tudi pravico do varstvenega dodatka, če je socialno ogrožen, medtem, ko drugi kmetje (zavarovanci starostnega zavarovanja) te pravice nimajo. Kmet borec si pravico do dodatka (če ga je potreben) pridobi istočasno, ko pridobi pravico do starostne pokojnine.

Seveda pa pravice do varstvenega dodatka o katerem smo zgoraj pisali ne more uveljavljati kmet-borec, ki je uveljavil pokojnino po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju delavcev.

Za pridobitev starostne kmečke pokojnine pa je podan še pogoj, da mora kmet ob uveljavitvi (starostno pokojninske) pravice izročiti kmetijo osebi, ki postane s prevzemom zavarovanec tega zavarovanja. Lahko pa kmet uveljavi pokojnino tudi, če ne izroči kmetije, vendar pa mora v tem primeru sam (ali kdo drug namesto njega) plačevati prispevke za starostno zavarovanje kmetov – velja za kmete nasploh kot tudi za kmete borce.

Pogoje in kriterije o socialni ogroženosti kmetov borcev NOV po tem zakonu določijo občinske skupščine (na podlagi dogovora o medsebojni uskladitvi teh krite-

rijev). Medobčinski dogovor določa tudi pogoje in kriterije za občasno družbeno denarno pomoč. O tem, ali posamezni borec-kmet izpolnjuje pogoje za pridobitev varstvenega dodatka, (te določa občinski odlok za socialno ogroženost) ugotavlja skupščinski organ po predhodnem mnenju občinske organizacije ZZB NOV. Ta organ določa tudi višino varstvenega dodatka.

Do varstvenega dodatka je upravičen tudi zakonec kmeta-borca NOV po borčevi smrti, če je upravičen do družinske pokojnine ali, če je v podobnem socialnem položaju kot je bil umrl.

Republiški sekretariat za delo je izvedel anketo v vseh občinah v SR Sloveniji, da bi prišel do podatkov, potrebnih za analizo vprašanja o kmetih-borcih. Odgovore je poslalo dve tretjini slovenskih občin, iz podatkov pa je razvidno, da so kriteriji pri obravnavi kmetov-borcev NOV po vseh občinah enaki. Če vsota (po predpisih ugotovljenega) deleža dohodka na člana družine in starostna pokojnina kmeta borca NOV ne dosega višine mejnega zneska najnižjih mesečnih pokojninskih prejemkov, je kmet borec upravičen do varstvenega dodatka. Takih upravičencev je po podatkih strokovne službe Skupnosti starostnega zavarovanja 2838. Po občinah pa je največ ogroženih kmetov-borcev NOV na področju Nove Gorice, Sežane, Metlike, Ajdovščine, Idrije, Ilirske Bistrice in Cerknice. V ostalih občinah se število socialno ogroženih kmetov borcev giblje od 70 navzdol.

Starost obravnavane kategorije borcev se giblje med 63 in 83 leti. Njihovo zdravstveno stanje je slabo, precej jih živi samih, nekaj jih preživlja življenjskega tovariša in le nekaj je takih, ki preživljajo še več članov družine.

Največ pripomb, ki so bile zbrane v anketi, je bilo izrečenih na račun izračuna deleža dohodka, ki odpade na kmeta-borca. Dosedanji način namreč močno zmanjšuje možnost za doseg upravičenosti do varstvenega dodatka in njegovo višino. Pripomba je več, od upoštevanja dohodkov družinskih članov, ki žive v skupnem gospodinjstvu (otroci-dohodek iz delovnega razmerja) do tega, da se dohodek šteje katarski dohodek, in ker se namesto katarskega dohodka uveljavlja dohodek kmeta, bo to še v večji meri zmanjšalo višino varstvenega dodatka... Vprašanja se porajajo tudi ob uveljavljanju pravice do starostne pokojnine s šestdesetim letom (za kmete-borce), saj je marsikdo od njih že pred izpolnitvijo šestdesetih let bolan in betežen ter pridobitno nesposoben.

Vsi podatki s terena ter njihovo natančno pretehtanje govore v prid predlogu, da bo potrebno za kmete-borce NOV omiliti kriterije oziroma prožnejše obravnavati ta vprašanja po komisijah, ki določajo kategorijo socialne ogroženosti kmetov borcev NOV.

★

Sekretariat za delo je v zvezi z omenjenim pripravil vrsto predlogov, s katerim bi bilo mogoče omiliti kriterije pri uveljavljanju varstvenega dodatka kmetom-borcem NOV. Kmetje so med narodnoosvobodilno borbo nosili pomemben delež v uporabi proti okupatorju, zato mora naša družba čimprej poskrbeti, da bodo pomanjkljivosti in togo reševanje teh problemov odpravljeni.

B. Ž. J.

Zadnje priprave na kongres

Na enaindvajseti seji predsedstva Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije so obravnavali poslednje priprave na borčevski kongres v Budvi. Tako so pregledali načrt kongresnih sklepov, predlog sprememb in dopolnitev statuta, predlog sestave kongresnih teles in komisij ter organiziranje namestitve tujih delegacij, ki bodo kongresu prisostvovali.

V središču pozornosti minule seje predsedstva ZZB NOV Jugoslavije so bila vprašanja, pomembna za delo borčevske organizacije v celoti. Beseda je bila o osnovnih dokumentih, ki naj bi jih sprejel osmi kongres ZZB NOV Jugoslavije. O statutu in njegovi vsebini so razpravljale borčevske organizacije vse leto, in bo, kot kaže doživel spremembe, ki so v skladu s pozitivnimi spremembami v naši družbi.

Kot je znano, je Zveza združenj borcev angažirano sodelovala v idejnopolitični akciji Zveze komunistov Jugoslavije pri nadaljnjem razvijanju polne enakopravnosti, bratstva in enotnosti vseh narodov in narodnosti, kakor tudi pri razvijanju tradicij NOB, odločno se zoperstavljaajo različnim reakcionarnim, dogmatisko-birokratskim in liberalističnim poizkusom. Vse to, kot je rečeno v sklepih za kongres, ostaja tudi nadaljnja smer, v kateri se bo razvijala aktivnost milijonskega borčevskega članstva.

Kot družbenopolitična organizacija, katere članstvo krasi velika revolucionarna izkušnja, je bila Zveza združenj borcev in ostaja tudi vnaprej pomemben činitelj v razvijanju in utrjevanju socialističnih samoupravnih odnosov v naši družbi.

Zveza združenj borcev je pomembno doprinesla svoj delež k ustvarjalnemu izvajanju ustavnih načel, razvijanju delegatskega sistema, zlasti pa je velik njen delež pri transformiranju krajevnih skupnosti v osnovne celice naše družbe na delegatskih osnovah delovanja.

B. Ž. J.

Sedem minulih borčevskih kongresov

Od 17. do 19. oktobra bo v Budvi, kot že znano, osmi kongres ZZB NOV Jugoslavije. Sedem doslejšnjih borčevskih kongresov je prineslo vrsto novosti v delo te organizacije, vrstili pa so se takole:

Od 17. do 19. oktobra bo v Budvi, kot že znano, osmi kongres ZZB NOV Jugoslavije. Sedem doslejšnjih borčevskih kongresov je prineslo vrsto novosti v delo te organizacije, vrstili pa so se takole:

Prvi kongres

Prvi, ustanovni kongres Organizacije borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije je bil v Beogradu 30. septembra leta 1947. Na tem kongresu je bilo odločeno, da bo to borčevska, borbena organizacija udeležencev NOB. Na tem kongresu so bila sprejeta pravila delovanja ZZB NOV, statutarne vprašanja ter vprašanje članstva. Takrat je bila ena osnovnih nalog borčevske organizacije razvijanje revolucionarnih tradicij ter uveljavljanje pravic borcev, po-

leg tega pa so si za nalogo zadali tudi poglobljanje stikov s podobnimi organizacijami v svetu ter – v prvi vrsti – skrbeti za socialno pomoč udeležencem NOB.

Predsednik izvršnega odbora Glavnega odbora ZZB NOV Jugoslavije je postal tovariš Tito. V tem času je bilo v borčevsko organizacijo včlanjenih približno 599.940 udeležencev narodnoosvobodilne borbe.

Drugi kongres

Drugi kongres ZZB NOV Jugoslavije je bil tudi v Beogradu in sicer od 10. do 11. marca leta 1951. V času tega kongresa je borčevska organizacija štela že 1.214.220 članov, med njimi je bilo 298.000 žena.

Na tem kongresu je bil pooblaščen pravilnik te organizacije ter so bile postavljene naslednje naloge za nadaljnje delo: mobilizacija članstva za nadaljnjo izgradnjo socializma in socialistične demokracije, čuvanje, negovanje in razvijanje bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije ter jačanje moralno-politične enotnosti naroda. Borci so si že takrat postavili za nalogo zbiranje pomembnega gradiva za vsestransko preučevanje NOB, za izdajo spominske literature, gradnjo spominskih obeležij in spomenikov ter za šolanje in vzgojo otrok padlih borcev. Na koncu je bil na kongresu izbran nov Glavni odbor, za častnega predsednika ZZB NOV Jugoslavije pa je bil izbran tovariš Tito.

Tretji kongres

Tretji kongres ZZB NOV Jugoslavije je bil v Ljubljani med 27. in 28. aprilom leta 1955. Takrat je bilo v ZZB NOV včlanjenih 1.200.000 borcev, ugotovljeno pa je bilo, da je še nevlčanjenih borcev gotovo več kot 300.000.

Na tem kongresu je bilo soglasno sklenjeno, da ostane tovariš Tito doživljenjski častni predsednik ZZB NOV Jugoslavije.

Tudi ta kongres je dopolnil pravila o delovanju organizacije, kot je pač to narekoval čas, najpomembnejša odločitev s spremembami v zvezi pa je bila ta, da so se na tem kongresu odločili za formiranje osnovnih borčevskih organizacij na ozemeljskem načelu, kar je bilo pač odvisno od velikosti naselij, števila članstva v naseljih ter pogojev za delo. Tako so bili z dopolnitvijo pravil formirani občinski odbori ZZB NOV, pri centralnem odboru zveze borcev pa sta bili formirani dve sekciji – sekcija

bivših ujetnikov in sekcija internirancev ter izgnancev.

Na tem, tretjem borčevskem kongresu je bila sprejeta tudi odločitev, da se proglasi 4. julij za dan borca. Borci so si izbrali za svoj dan zgodovinski datum, ko je razširjeni plenum CK KPJ sprejel odločitev o vsenarodni vstaji.

Četrti kongres

Pred začetkom četrtega jugoslovanskega borčevskega kongresa so imele svoje kongrese tri organizacije: borci četrtega, zveza vojaških vojnih invalidov petega ter združenje rezervnih oficirjev in podoficirjev četrtega. Na vseh treh posamičnih kongresih je bilo odločeno, da bodo pripravili skupni kongres, združitveni kongres. Tako se je ta združenji kongres začel 29. junija leta 1961.

Po končanem tridnevnem delu je kongres formuliral apel za mir ter miroljubno sodelovanje.

Peti kongres

Ta je bil v septembru leta 1965 v Sarajevu. Ta kongres je sprejel deklaracijo o pomoči in skrbi za žrtve fašističnega nasilja ter apel k sodelovanju vseh borcev sveta v boju za mir.

Šesti kongres

Na tem kongresu, ki je bil med 15. in 17. oktobrom leta 1969 v Ohridu, je sodelovalo 544 delegatov. Podčrtali so družbenopolitični značaj borčevske organizacije ter zahteval njeno nenehno prisotnost v družbenih dogajanjih v Jugoslaviji. Sprejet je bil novi statut ter sprejeta odločitev o formiranju samostojnega Združenja (kasneje Zveze) rezervnih oficirjev in podoficirjev, ki ni več spadala v ZZB NOV.

Sedmi kongres

Sedmi kongres je bil v Zagrebu od 19. do 21. junija leta 1974. V delu tega kongresa je sodelovalo 580 delegatov in 50 gostov, ki so bili predstavniki štiridesetih nacionalnih borčevskih organizacij iz 26 držav. Sklepi tega kongresa so znani, njihovo izvajanje ter dopolnitev takratnih odločitev pa bo ocenil in določil osmi kongres v Budvi.

B. Ž. J.

V čakalnici borčevskega dispanzerja

Pred dnevi, ko sem obiskala mariborski dispanzer za borce NOV, je bil moj namen spregovoriti predvsem z vodjo tega dispanzerja, dr. Davorinom Valentijem. Dogovorjena ura še ni prišla, prezgodaj sem stopila v čakalnico – ne vedoč, da bo pogovor med čakajočimi pacienti še kako zanimiv in tudi primerna tema za razmišljanje o socialno-zdravstveni problematiki borcev s tiste bolj neuradne plati.

Deset pacientov disciplinirano čaka, da pridejo na vrsto v borčevskem dispanzerju. Ob čakanju se razvije pogovor. Vsi prihajajo sem zaradi različnih bolezni, injekcij, zdravilišča, napotnic. Nič čudnega torej, če se suka pogovor o bolnišnicah, zdraviliščih, zdravnikih. Ena od tovarišic ima doma nepokretnega moža-borca. Nenehoma ima opraviti z zdravniki in zdravilišči. Huđuje se. V zdraviliščih da je skrb za borce vse preveč mačehovska. Tuji gostje vse pogostejše prihajajo v naša zdravilišča prinašajo devize... »Kot da smo jih v vojni še premalo dobili po glavi, se klanjamo tem markam...« komentira. »Seveda, ozdraviti mojega moža ni mogoče, vse preveč je bolan, a olajšati mu je treba bolečine kolikor je pač mogoče.«

Druga tovarišica pripoveduje svoje doživetje z morja, ko so v posezoni hoteli premestiti cel trakt gostov v hotelu! »jer su jim stigli stranci«. Tudi nad mladimi zdravniki se pritožujejo, češ, da ti nimajo prav nobenega razumevanja za težave borcev, da nimajo časa poslušati o njihovih težavah. In vendar je očitno, da skuša vsakdo med te-

mi starajočimi se ljudmi z voljo premagovati svoje težave – dokler gre.

Med prvimi v Sloveniji

Dispanzer za borce NOV je bil ustanovljen v aprilu leta 1968 v sklopu zdravstvenega doma v Mariboru (danes TOZD za osnovno zdravstveno varstvo). Ob ustanovitvi je izhajal zdravstveni dom iz koncepta, da so borci posebna populacijska skupina varovancev s prav specifičnimi zdravstvenimi problemi, ki za svoje reševanje zahtevajo tudi specifični medicinski pristop redno ter aktivno zdravstveno kontrolo, spremljanje in ugotavljanje novih bolezenskih izsledkov.

Te naloge je v že več kot desetih letih svojega delovanja dispanzer izvajal dosledno pa tudi uspešno. Na to kaže zadovoljstvo tistih, ki so v tem dispanzerju iskali zdravniško pomoč. Odnosi med delavci v dispanzerju in varovanci so potekali večine brez motenj in neprijetnosti.

Do leta 1973 je v dispanzerju delal zdravnik, medicinska sestra in socialni delavec, potem pa je socialnega delavca zamenjala (zaradi potreb) še ena medicinska sestra. Do pred nedavnim je osebje tega dispanzerja pokrivalo tudi področje Slovenske Bistrice, Ormoža in Lenarta.

V lanskem aprilu so v Ormožu formirali lasten dispanzer za borce NOV, na koncu lanskega leta pa se je v okviru zdravstvene postaje v Slovenski Bistrici formiral tudi tam dispanzer za borce slovenjebistriške regije.

V mariborskem dispanzerju so v okviru preventivnega dela z bolniki prevladovali sistemski pregledi, izdaja potrdil, predlogi za zdravniške komi-

sije, socialnomedicinske intervencije preko patronažne službe ter posveti. Seveda je bila prva leta posvečena prvenstvena skrb prav sistematičnim pregledom in formiranju kartoteke (zajetje čimvečjega števila borcev, ki teritorialno spadajo v skrb tega dispanzerja). Z leti pa je preventivno delo prehajalo v kurativno. Zlasti so se borci odločali za obisk v tem dispanzerju zavoljo dobrih odnosov pa tudi zavoljo nekaterih prednosti – zlasti majhne čakalne dobe pri specialistih.

Zavoljo tako razširjene kurativne dejavnosti je dispanzer za borce lani

organiziral enkrat tedensko popoldansko ordinacijo samo za preventivno delo.

Ob številkah, ki so bolj potrebne zdravstvenim delavcem za nadaljnje načrtovanje kot nam, pa vendarle velja pripomniti, da je mariborski dispanzer za borce NOV v letih, odkar deluje, opravil ogromno delo z vrsto sistematičnih pregledov pa tudi kurativnih pregledov.

Težava dispanzerja za borce v Mariboru pa do nadaljnjega ostaja še vedno s prostori, ki si jih kljub najboljši volji v minulih letih niso mogli zagotoviti takih, kot bi jih želeli. Tako si prostore delijo z dežurno službo in splošno ordinacijo. Tako je v istih prostorih dopoldne dispanzer za borce, popoldne splošna ambulanta, zvečer in ponoči ter ob sobotah, nedeljah in praznikih pa dežurna služba.

Nove prostore si bo dispanzer za borce NOV v Mariboru pridobil šele, ko bo zgrajen nov zdravstveni dom, vendar o času, kdaj se bo to zgodilo, nismo zvedeli kaj natančnejšega kot to, da so nov zdravstveni dom že začeli graditi.

B. Ž. J.

Vztrajati, ne popustiti, ne kloniti

Jožeta Živica sem poiskala v mariborski Ulici kneza Koclja, prav nasproti mariborskega sejmišča. Pravzaprav živi v stanovanju sam z ženo, kajti otroci so že odrasli in zdoma.

Vedela sem, da odhajam na pogovor z borce, spomeničarjem, ki je že dlje časa hudo bolan. Med vstajanjem, ki mu povzroča hude bolečine, mi je krepko stisnil roko in se nasmehnil.

Nekdanji borec, družbenopolitični delavec in vseskozi aktiven v graditvi nove domovine, je danes uklenjen zvečine med štiri stene svojega stanovanja. »Prebral sem vrsto knjig o svoji bolezni. Zdravniki zmajujejo z glavami, ozdraviti se menda ne da. Jaz pa sem se trdno odločil, da bozen vsaj zavrem.«

Za nekaj časa sva se ognila pogovoru o bolezni in nadaljevala o partizanskih letih ter o povojnem delu.

Jože Živic je po rodu Primorac, od leta 1930 pa je živel v Ljubljani, kjer je doživel tudi italijansko okupacijo. V njihovem stanovanju na Milčinskega ulici so se tiskale ene od prvih številčk »Poročevalca« in nekaj časa je tam delal tovariš Rudi Avbelj. »Pri tiskanju sedme številke je bilo iz varnostnih razlogov treba tiskarno preseliti nekam na Tržaško cesto.« Številčni tovariši, ki so bili v ilegali, so bili tam le na hrani. Nekaj časa je tja zahajal tudi tovariš Boris Ziherl; tri tedne sta bila pri njih na stanovanju tudi znana zavezniška vojaka – Novozelandski Frenk in še nek drug tovariš. Šestnajstega julija, leta 1942 so Jožeta Živica Italijani aretirali. Triindvetdeset dni je trajala njegova pot iz zaporov v zapor ter v internacijo. Od Tremittov (otokov v Jadranu) kjer je bil interniran s številnimi Slovenci, je njegova pot krenila (po

kapitulaciji Italije) na jug Italije, kjer je bil med organizatorji Prve prekomorske brigade.

»S Prekomorci smo preko Vissa in srednjedalmatinskih otokov prispeli na kopno nekje pri Biogradu na moru in nadaljevali pot v Bosno.

V Bosni je bila Prva prekomorska razformirana in borci so bili dodeljeni različnim tamkajšnjim enotam. Tako se je Jože znašel v 13. proletarski brigadi Rade Končarja. Bilo je pozimi v letu 1944.

»Potem sem bil nekje v maju premeščen v 17. Krajiško brigado za političnog rukovodioca kot so temu rekli takrat.«

Mnogo je spominov iz tistih dni, ki mi jih tovariš Jože niti ne pripoveduje; zamahne z roko in pravi, da bi se njegova pripoved lahko neverjetno razvlekla. Bili so marši v visokem snegu, bili so juriši, malo in slaba hrana in

vetje, hrano in prenočišče. Tudi hči, ki se jima je rodila kmalu, ko so Jožeta odgnali, je v dveh letih zrasla. Jože ni več mogel ostati brez njiju. Zato ju je poklical k sebi, ko je še takorekoč partizani po Slavoniji.

»V Mariboru živa je preko trideset let. Takrat po vojni sem se hotel zaposliti, pa so mi dejali, da mi bodo že dali pravnšnje delo.

Vseeno mu je bilo kje službuje. Nič se ni potegoval za prav določeno delo. Tako so ga pač poslali v Maribor, kjer je ostal do danes. Pripovedoval mi je o delu v okrajnem odboru, pa v komisijah in nazadnje v krajevni organizaciji. Tu je bil nazadnje zelo aktiven prav med vojaškimi invalidi, za katerih delo pa pravi, da je zadnje čase v njihovi krajevni skupnosti zamrlo.

Težko se premika, hrbtenica ga le s težavo še nosi. Le z veliko voljo in samodisciplino zadržuje napredovanje bolezni. Že pred tem je prestal vrsto drugih doletela ga je tudi bolezen, o kateri nam z grozo pripovedujejo že številne filmske epopeje na temo narodnoosvobodilne borbe. Dobil je tifus.

»Bilo je ob napadu na nek sovražnikov bunker. Snega je bilo spet veliko. Naši so z nasprotne strani tolkli po sovražniku, ti so tolkli nazaj, mi pa smo se znašli nekako v navzkrižnem ognju. Ves dan smo ležali v tistem snegu in šele zvečer, ko so se tovariši premaknili, sem začutil, da ne morem več naprej.« Prav po čudežu se je s še tremi tovariši po nekaj tednih izliral. Pripoveduje mi, da so mu domačini, tam,

kjer je ležal, prinašali sok kislega zelja in zrečeno mleko, po starih običajih pač, kot so bili navajeni sreči in pomagati bolnikom. Nikoli več ni pil tako dobrega mleka, četudi si ga je sam skušal pripraviti po vojni.

Zdaj pomočnik komisarja bataljona pa komisar, ves čas pa v 17. Krajiški, je dočkal osvoboditev domovine v Zidanem mostu, na pragu doma. A za Sedemnajsto krajiško in tudi za Jožeta Živica bitka še ni bila izbojevana. Obrnili so se nazaj proti Slavoniji in gnali pred seboj še zadnje ostanke bežečih in skrivajočih se ustašev ter drugih sovražnih elementov. Ustavili so se v Bijelovaru in se razšli – a bilo je že v aprilu leta 1946.

Joževa žena je vojni čas preživela v Ljubljani. Kljub Joževi aretaciji in internaciji so se v njihovem stanovanju še vedno vrstili ilegalci. Tam so našli za-

bolezni, pa ni videti obupan. Vsako jutro telovadi, razgibava hrbtenico na posebni napravi, ki jo je videl v televizijski trimski oddaji in si jo nemudoma kupil. Tudi v toplice hodi pogosto. Kar pa zadeva odnos do borcev, o katerem sem ga povprašala, se je kar razhudil. »Veste, kar zadeva naše zakone, je vse še kar lepo urejeno, šepamo pa v ljudskih, medsebojnih odnosih.«

Pred časom, ko je bilo aktualno posojilo za ceste, so prišli k Živičevim šele, ko je sam poklical po telefonu, naj pridejo. »Članarino za zvezo borcev poberejo kar na vratih, kot inkasant za elektriko...« Majhne in vendar velike stvari so to, ki Jožeta prizadevajo. Pred časom je izstopil iz partije – po 30 letih! Zapisal je sicer, da zavoljo bolezni. Ni mi natančno razložil ali iz občutka odrinjenosti, občutka nepotrebnosti?

Letos, 2. marca je praznoval sedemdeset let, ob tej priložnosti je bil odlikovan z redom republike s srebrnim vencem.

Prijeten je bil pogovor z vami tovariš Živic. Volje vam ne zmanjka in trdnosti. Razmišljam o tem, koliko bi lahko še kljub svoji bolezni prispevali tej naši družbi s svojo resnostjo, izkušnjami borca in revolucionarja. Razmišljam o tem, koliko je še vam podobnih in kako bomo znali popraviti marsikdaj nevede storjeno krivico ali bolje, zagrenjenosti, ki jih povzročamo z naglico, pomanjkanjem tovariških odnosov in suhoparno uradnostjo.

Bojana Žokalj-Jesih

Spominjam se:

V vasi blizu Trebelnega, morda je bilo to Zabukovje, morda Čuzna vas, ne vem več. Zjutraj, ko se je sonce dvigalo izza hribov, je stal postrojen tretji bataljon brigade Matija Gubca. Bil je jutranji pregled. Stala sem nekje na koncu vrste s pestjo ob čelu, kajti vse moje orožje je bila skromna »efenka« pištola za pasom.

Komandant bataljona je bil Janez Hribar. Hodil je ob vrsti in se ustavil tik pred mojim bratom, mitraljezcom Stanetom. Zaripnil je v obraz, ko ga je ogledoval. Nato je eksplodiral:

»Intendanti! Intendanti!« je zakričal. »Kaj pa se to pravi! Strgan mitraljezec!«

Vsi smo bili več ali manj strgani. Redkokdo je imel čevlje, kot se spodobi in obleko, ki bi ji lahko rekli obleka. Toda mitraljezci so bili prvi, ki je bilo treba zanje poskrbeti.

Janeza Hribarja smo se zaradi njegove ihte vsi malce bali, vendar smo vedeli, da nam hoče dobro in smo ga imeli radi. Bil je eden od tistih poveljnikov, ki bi šli zanje v vodo in ogenj, kakršni so bili tudi Rade Borštnar, Lado Ambrožič-Novljan, Tinče in še kdo.

Bali smo se ga in nanj prisegli. Ko je bil ranjen in imel roko pokvarjeno, smo mu po tiho dali ime »Rokca«. Dolgo nismo vedeli, da za ime ve, a vse kaže, da je vedel zanj, odkar smo mu ga nadeli. Toda o tem ni nikdar nič rekel. Prepričana pa sem, da je vsako jed, ki se je kuhala v kotlu, pred borci sam poskusil in nadrl Dimeža, kuharja, če jed ni bila dobra. In nikdar, dokler sem bila v tretjem bataljonu, se ni zgodilo, da bi jedel prej, preden niso dobili borci svojega obroka.

No, ta Janez Hribar je prišel k nam, na Dolenjsko, iz ljubljanske strani. Rodil se je namreč v Podlipoglavu, v delavski družini. Njegov oče je delal v papirnici Vevče, mati pa je doma gospodinjala in poskušala s skromnim očetovim zaslužkom kar najbolje preživeti svojih pet otrok. Med njimi je bil Janez najstarejši in bilo mu je že ob rojstvu določeno, da bo delavec. Seveda sta hotela starša svojemu otroku zagotoviti boljši kos kruha in sta ga po končani osnovni šoli, ki jo je obiskoval v Sostrem, poslala v uk za vodovodnega inštalaterja.

Izučil se je, a kot vodovodni inštalater ni mogel dobiti službe. Prijeti je moral pač za delo, ki ga je v tistih časih krize lahko dobil. Postal je zavirač v JDŽ (Jugoslovanske državne železnice). Kasneje je naredil tečaj in postal sprevodnik na progah Ljubljana-Postojna, Ljubljana-Novo mesto, Ljubljana-Zidani most. V tem poklicu je ostal do 15. maja 1941. Toda še dolgo potem, ko je bil že ilegalce, je bil na seznamu delavcev in imel železniško legitimacijo, ki mu je prišla zelo prav ter celo prejemal plačo. Železničarji so bili znani kot organizirani napredni del tedanje družbe. V kurilnici je bila trdna organizacija, v njej so delali predvojni komunisti Tone Šuštaršič in drugi, ki so tudi Janeza pritegnili v svoje vrste. Njegovo ilegalno politično delo se je začelo ob zadnjih volitvah v stari Jugoslaviji in se nato ni več pretrgalo do odhoda v partizane.

V Ljubljani mu postanejo tla prevroča

Na železnici je doživel kapitulacijo Jugoslavije. Takrat so železničarji, kljub prepovedi tedanjih politikov odpirali vagone s hrano, ki so stali od Ljubljane do Zaloga in pustili ljudem, da so odnašali zaloge, namesto da bi zapečateni vagone izročili sovražnikom. Vseposvoda je ležalo odvrženo orožje. Napredni železničarji so vedeli, da nam bo kmalu odvrženo orožje krvavo potrebno, saj se je jugoslovansko ljudstvo odločilo že 27. marca, da je boljši boj z okupatorjem, kakor pa zveza s fašizmom. Torej je tedaj tudi Janez Hribar začel zbirati in skrivati orožje. Puške, municijo in celo mitraljez je spravil v Podmolni, nekaj pa v Podlipoglavu.

Kmalu je moral Janez Hribar v ilegalo. Ker pa so ga pri železnici še vedno vodili na seznamu svojih delavcev in je imel legitimacijo, s katero je lahko potoval po železnici, je bil zelo primeren človek za zveze med prvimi skupinami partizanov in poveljstvom v Ljubljani. Dobil je posebno nalogo za oskrbovanje Molniške čete in potlej 2. grupe odrediv. Podrejen je bil neposredno Francu Rozmanu-Stanetu in Dušanu Kvedru. Prenašal je poročila s terena na GS (glavni štab) v Ljubljano in navodila ter podatke o gibanju sovražnika nazaj na teren, Kvedru in Stanetu.

Tla v Ljubljani mu postajajo vroča. Znova in znova prosi Staneta Rozmana, naj mu dovoli, da ostane v partizanih. Nazadnje, ko je bilo res tako, da ni smel več v Ljubljano, so mu dovolili, da ostane v partizanih. Postal je obveščevalec na področju, ki je segalo od Polja, Vevč in Zaloga do Zadvora. Spadal je pod 2. grupo odrediv. Maja leta 1942 pa mu dovolijo, da postane pravi partizan v šolskem taborišču na Panchah pri Pugledu.

Tovariš Janez Hribar

V soboto se je v Mariboru nad deset tisoč ljudi zadnjič poslovilo od narodnega heroja Janeza Hribarja, ki je umrl 21. septembra, in ga pospremilo na poboško pokopališče, kjer so ga položili v skupni partizanski grob. V spomin na priljubljenega partizanskega komandanta objavljamo enega zadnjih intervjujev, ki ga je v lanski 28. številki Pionirskega lista objavila Hribarjeva soborka Vida Brestova.

Posebna naloga

Iz tistega časa se spominja posebne naloge.

Ukazali so mu, naj gre z osedlanim konjem v Sostro po tovariša, ki ga bodo prepeljali čez Ljubljano. Tovariša je treba čuvati, da se mu ne bi kaj pripetilo! V Sostrem pričakajo slabotnega civilista. Utrujen je videti in bolan. Rahlo šepa. Naložijo ga na osedlanega konja in vodijo v taborišče.

»Kako bo izdržal vse napore,« sem premišljeval.

»Zakaj le prihajajo taki ljudje v partizane, kjer naporu zahtevajo čile in zdrave ljudi?«

Nato je konferenca komunistov. Tovariš, ki so ga pripeljali na Pugled, tiho sedi v kotu, poslušaj, samo kdaj pa kdaj se oglasi k besedi in zamotano vprašuje preprosto in na kratko razloži, tako da ga vsak razume.

Po konferenci nadaljuje neznani tovariš s spremstvom proti Rogu. Janez Hribar ve le to, da se tovariš imenuje Kristof, da je skromen, prijazen, zelo razgledan. Šele kasneje zve tudi njegovo ime. Bil je Edvard Kardelj.

Sledi Roška ofenziva. S četo šolskega taborišča je Janez Hribar v Krvavi peči. Na Polici se sreča s 1. Tomšičevim bataljonom in tovariši: Stanetom Bizjakom, Mico Šlandrovo in Alešem Beblerjem. Z Alešem potuje od Police preko Primskovega na Trebelno v gozd nad Češnjicami, kjer je 4. septembra 1942 ustanovljena 2. SNOB Matije Gubca (Slovenska narodnoosvobodilna brigada), ki bo kmalu dobila ime: udarna.

V brigadi, v kateri so predvsem kmečki in delavski fantje in dekleta z Dolenjske, postane najprej komandir čete, nato pa komandant 2. ter kasneje 3. bataljona. Skrben oče našega bataljona. Z brigado ruši najtrše postojanke: Dob, Ajdovec. Potem postane komandant brigade, prepričan, da je do konca vojne zapisan Gubčevi brigadi.

Toda izkušenega poveljnika čaka še marsikaj. Postane namestnik komandanta 15. divizije. Tu je še vedno z Gubčevom. Konec leta 1944 pa mora prevzeti poveljstvo nad 18. divizijo na Notranjskem. Z njo doživi hude boje in tudi boje za osvoboditev Ljubljane, kjer je na Orljah krvavela njegova, Gubčeva brigada.

Po osvoboditvi postane Janez Hribar komandant 4. brigade KNOJ (Korpus narodne obrambne Jugoslavije) in z njim varuje Dolenjsko in Suho krajino. Potem postane komandant Granične brigade in z njo ščiti vso primorsko demarkacijsko linijo.

Nekaj časa je komandant Ljubljane, toda spet mora drugam. Postane komandant šole rezervnih vojnihih starešin. Sledi šolanje na akademijah v Sarajevu in Beogradu in službovanje na meji z Madžarsko, kjer je spet komandant brigade. Zadnje njegovo vojaško mesto je v Mariboru. Tam je bil načelnik pešadije v diviziji. V Mariboru tudi ostane.

»Tako veliko selitev je bilo, da sem se hotel nekje ustaviti. In ustavil sem se tam, kjer je bilo moje zadnje službeno mesto in kjer sem dočakal upokojeve. V Mariboru.«

Spomini na Gubčevo

Nikar ne verjemite. Tak delaven človek, se ne upokoji nikoli! Zdaj že deset let predseduje ZZB NOB v Mariboru.

Nikoli ne bom pozabil prerekanj v Gubčevi, ko so bili potrebni prostovoljci. Javljali so se vsi po vrsti, tudi starejši. Pa so jim mladi govorili:

»Očka, kaj boš ti hodil na bunkerje! Star si in otroke imaš!«

In so odgovarjali starejši:

»Jaz sem svoje preživel, pred teboj pa je še vse! Umakni se, saj si premlad, da bi padel!«

Nikoli ne bom pozabil kurirjev Milana in Čobančka, ki sta mi branila na juriš:

»Če greš ti, morava tudi midva.«

Obljubila sva Partiji, da te bova varovala. Ti si komandant!«

»Nikoli ne bom pozabil Ibra-Kadunca. Kakšen sijajen fant je bil.

Nikoli ne bom pozabil pionirja iz Trebnjega, ki je šel in nasul Italijanom v zajtrk odvajalno sredstvo, ki ga je pripravil njegov oče-aktivist. Potem so šli Italijani v hajko nad nas na Blatni klanec, pa so morali tekati, namesto nad nas, za grmovje in držati hlače v rokah.

In prav nikdar ne bom mogel pozabiti, kako smo jokali vsi, od prvega do zadnjega, brez sramu, ko smo zvedeli za komandantovo (Stane Rozman) smrt.

Da, tudi sam sem doživel grozo. Pri Krašičih sem bil ranjen v roko, nogo in glavo. Pri polni zavesti sem bil in sovražniki so bili tako blizu, da bi me lahko zdaj zdaj zgrabili. Takrat je pritekel Stane Škrli, komisar, s skupino borcev in me izvelkel.

Takih spominov je še in še! Samo mimogrede pove kaj tudi o svoji družini. O bratih in sestrah, aktivistih in borci, o otroku ilegalčku v Ljubljani, o dveh vnukih, ki mu krajšata ure počitka. Sicer pa govori o borcih, ki so padli, o borcih, ki so preživeli in o ljudeh, ki so vodili naš boj in pustili v njegovih spominih neizbrisno sled.

Če bi naj napisala o vseh teh samo nekaj malega, bi daleč preseгла prostor, ki je določen za to pripoved.

Zdaj sodeluje z odborom, ki pripravlja jubilejno srečanje prvih štirih slovenskih brigad. Na jesen se bova pozdravila pod isto zastavo.

Vida Brest

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE

POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM POD R

Razstava o Šlandrovi brigadi

V okviru praznovanj občinskega praznika občine Mozirje so 8. septembra v osnovni šoli v Ljubnem ob Savinji odprli stalno razstavo »Šlandrova brigada«. Na njej so prikazane fotografije o ustanovitvi Šlandrove brigade 6. avgusta 1943 na Špiku nad Motnikom, o njenih bojih in še posebej o napadu in osvoboditvi Ljubnega. Razstavo si je že ob otvoritvi ogledalo veliko domačinov, izletnikov in gostov.

Branko Blenkuš

Kozara v NOV – zapisi in spomini

Pri beograjskem vojaškem založniškem zavodu so izšle še tri knjige zbirke »Kozara v NOV – zapisi in spomini«. Tako so v šestih knjigah z okrog enajst tisoč stranmi zbrane in natisnjene pripovedi udeležencev in prič epopeje na Kozari, s čemer so današnji in mlajši rodovi dobili svojevrsten dokument o izjemnem obdobju naše novejši zgodovine. Hkrati predstavlja teh šest knjig tudi izvirni spomenik tisočim padlim na Kozari.

Koroška glasbena jesen

V dneh od 18. septembra do 28. oktobra organizirajo kulturna skupnost Ravne na Koroškem, kulturna skupnost Slovenj Gradec in slovenska prosvetna zveza Celovec dneve Koroške glasbene jeseni. Na njih bodo sodelovali zagrebški solisti, Collegium musicum, pihalni kvintet RTV Ljubljana in solistka Eva Novšak-Houška. Prireditve bodo potekale na Ravnah, Slovenj Gradcu, Celovcu in Pliberku po naslednjem programu:

Zagrebški solisti so nastopili 18. septembra na Ravnah, 20. septembra v Celovcu, naslednji dan pa v Slovenj Gradcu.

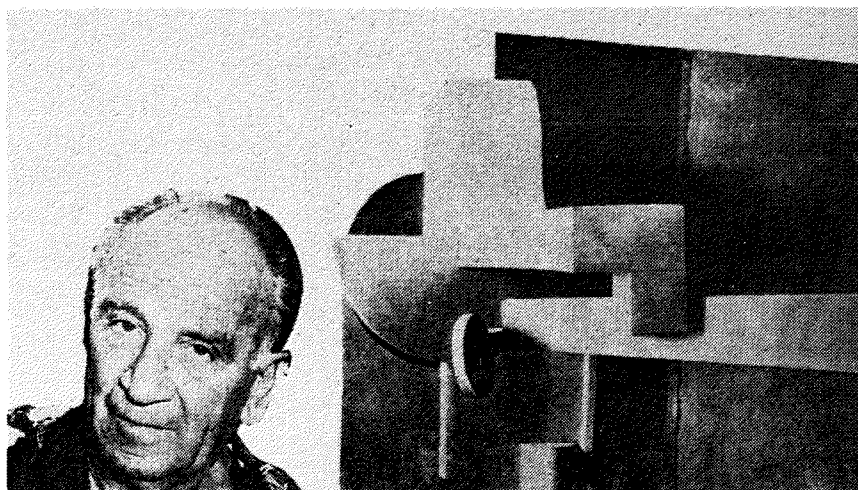
Pihalni kvintet RTV Ljubljana je gostoval 25. septembra na Ravnah, 26. septembra v Slovenj Gradcu, 27. septembra pa v Pliberku.

Cillegium musicum bo 2. oktobra v Slovenj Gradcu, 3. oktobra na Ravnah, 4. oktobra pa v Celovcu.

Eva Novšak-Houška bo imela koncerte 26. oktobra v Slovenj Gradcu, 27. oktobra na Ravnah, 28. oktobra pa v Pliberku.

Osemdeset let Avgusta Černigoja

Ob visokem jubileju, osemdesetletnici tržaškega slikarja, grafika in likovnega pedagoga Avgusta Černigoja, je kulturna skupnost Sežana pripravila počastitveno srečanje v Kosovelovi sobi. O umetnikovem življenju in plodnem delu sta govorila Pavle Skrinjar in Stane Bernik, prikazali pa so tudi film Rada Štruklja o Avgustu Černigoju. V sežanski Mali galeriji in Kosovelovi knjižnici so ob tej priložnosti odprli razstavo olj, objektov in risb tega najpomembnejšega slovenskega predstavnika likovnega konstruktivizma.

Osebni spomini – da, polemika v monografiji – odveč...

PIŠE: Franček Bohanec

Zelo me je osvojila drobna (192 strani) in zelo lično opremljena (oprema Jani Bavčer) knjiga **Dobrovoljci proti Avstro-Ogrski med prvo svetovno vojno 1914–1918**, ki sta jo za jesenski knjižni trg pripravila **dr. Ernest Turk**, zgodovinar in sam dobrovoljec, in založba Borec.

Prebeg slovenskih (in drugih jugoslovanskih) vojakov iz avstroogrške vojske k antantnim silam, odločanje ujetnikov jugoslovanskega rodu za pristop k boju na strani srbske, ruske in druge vojske, vključevanje izseljencev iz Amerike in drugod v takšne dobrovoljne jugoslovanske formacije je bilo med prvo svetovno vojno del ljudskega gibanja izpod avstrijsko-nemške nacionalne nadvlade. Iz teh naprednih pobud so nastali dobrovoljci. Med njimi je bilo okoli 2000 Slovencev, kar ni tako neznatno število. Za nacionalno osvoboditev in jugoslovansko zedinitev so se ti vojaki in oficirji borili na raznih bojiščih v Srbiji, Dobrudži, v Rusiji, na solunski fronti in drugod. Po koncu vojne so se vključili v vojaške enote za osvoboditev slovenske Koroške, v zadnji vojni pa se je najnaprednejši del dobrovoljcev priključil NOB (med znanimi sta Jaka Avšič in Josip Jeras).

Dobrovoljci niso bili v zgodovinsko zavidljivem položaju. Antantne sile, ki so vključevale vojaške dobrovoljske formacije, niso imele jasnih zamisli o bodočnosti jugoslovanskih narodov. Z Londonskim paktom so prisodile Italiji veliko slovenskega in hrvaškega ozemlja. Ameriške izjave o samoodločitvi narodov so bile bolj deklarativne kot obvezujoče, zlasti še, če vemo, kako si je ameriška diplomacija prizadevala pridobiti naklonjenost Avstro-Ogrski in bi lahko poskrbela tudi za njeno ohranitev po vojni. Rusi bi radi povečali Srbijo in Črno goro, vojne pa ne bi – kot je izjavil ruski zunanji minister – podaljšali niti za en dan za koristi Hrvaške in Slovenije.

Dobrovoljci so se tako lahko odločali samo za tisto, kar je bilo možno, a ne za tisto, kar bi bilo boljše. Tisti, ki so se bojevali v povezavi s srbsko vojsko (v Dobrudži, na solunski fronti), so se znašli med protislovji velesrbske hegemonistične ideje in jugoslovansko diplomatsko akcijo Jugoslovanskega odbora (krfska deklaracija, mirovni kongres v Rimu). Vojaške enote, ki so ostale v Rusiji, so doživljale še burna revolucionarna vretja: zdaj so bili ob strani sovjetov in boljševikov, zdaj so se znašli v bojnem metežu skupno z belimi, češkoslovanskimi vojaškimi enotami, anarhisti, zapadnimi intervencionisti proti rdečearmejem. Manjša skupina dobrovoljcev v Italiji je bila pod pezo prizadevanj italijanskega imperializma, ki je segal v življenjske koristi nove jugoslovanske skupnosti.

Se večje leglo težav slovenskih dobrovoljcev je bilo na domačih tleh. Slovenski meščanski stranki (klerikalna in liberalna) sta podprli imperialistično vojno proti Srbiji in sta šele zadnji dve vojni leti, ko je že precej kazalo, da bodo zmagale antantne sile, odločno povedle legitimno deklaracijsko gibanje za ustanovitev jugoslovanske države za naše narode, živeče znotraj avstro-ogrške meje, seve pod žezlom habsburške monarhije. Socialno-demokratska stranka, šibka zaradi izključne navezanosti na nerazvit industrijski proletariat, ni bila sposobna, da bi povedla slovensko ljudstvo s svojim programom: z mirom brez zmagovalca in poraženca. Sklicevala se je na svoje staro jugoslovansko in protimonarhistično stališče (Tivoljska resolucija) in gojila varljive upe, da bodo z mirom ustvarjeni pogoji tudi za nacionalno samoopredelitev. Slovenski narod kot samostojna enota je bil svetovni javnosti neznan, znotraj monarhije pa je bil povezan s Hrvati in vojvodinskimi Srbi v Jugoslovanskem klubu, ki so ga predstavljali poslanci meščanskih strank. Čim bolj se je vojna približevala h koncu, tembolj je nad slovenskim narodom, ki ga je sicer zajelo množično vsenarodno gibanje za osvoboditev, legala boleča mora: če bo le zmagala Avstrija, grozi Slovincem uničenje, ki ga je predstavljal nemško-avstrijski imperializem, a če zmagata antanta, ostane velik del Slovenije plen italijanskih osvojevalcev. V takšni situaciji je sproti splahnela moč posameznih gibanj in akcij. Hočeš nočeš so slovenske politične in vojaške akcije doprinesle k tuji volji.

Iz prelomnih postopkov nekaterih najvidnejših osebnosti tistega časa lahko spoznamo, kako spremenljiv in zapleten je bil tedanji čas na Slovenskem. Liberalni Ivan Tavčar, vezan na monarhično skupnost, se je odločil za deklaracijsko gibanje, čeprav so ga vodili klerikalni vodje. Ivana Cankarja – socialnega demokrata – je vsenarodni plamen potegnil za seboj, da je zaradi meščanskega narodnega programa pozdravil pomlad in prerajenja slovenskih meščanskih strank, čeprav je bil daleč od tega, da bi interese delavstva podrejal fraku in talarju. Prežihov Voranc je prešel iz avstrijskih rovov na italijansko stran. Številni slovenski intelektualci so opravljali za antantne vojske pomembne obveščevalne službe. Mnogi preprosti vojaki so se uprli (Judenburg, Murau itd...)

Vsa ta slovenska resničnost zaživi pred nami, ko prebiramo Turkove dobrovoljce. Pravzaprav: zgodovinska tragika zaslužnjene slovenskega naroda, ki se z velikim trpljenjem osvobaja. Mnogi tudi s krvjo, zlasti tisti, ko so se na soški fronti borili z zavestjo, da branijo slovensko oziroma jugoslovansko zemljo pred italijansko grabežljivo vostjo, pri tem pa so morali pozabljati, da branijo tudi nemško-avstrijske interese. Usode teh ljudi srečamo v Vorančevem Doberdobu. Literarno nenapisane pa so usode slovenskih dobrovoljcev, zlasti tistih v Rusiji, ki so bile še bolj dramatične kot svetovno znani ruski liki iz sodobne sovjetske literature (Solohov: Tihi Don, A. Tolstoj: Trnova pot, Pasternak: Doktor Živago). Tudi naši ljudje so v svojih vojaških formacijah bili zdaj med rdečearmejci (lik: F. Bagatelj) in zdaj med belogardisti, anarhisti, intervencionisti. Mnogi so iz Rusije prinesli domov delavsko revolucionarno zavest in za ideje komunizma dali življenje (Franjo Vuleč). Tudi na tirolski fronti so se uveljavljali Slovenci. Mariborski profesor Ljudevit Pivko je za italijansko vojsko pripravil načrt preboja in prešel na drugo stran. Na solunski fronti so se slovenski (in tudi drugi jugoslovanski) vojaki znašli na obeh straneh bojne črte. Mnogo je bilo pretresljivih primerov slovenske zgodovinske tragičnosti.

O vsem tem nas osvešča prebiranje te knjige. Čudimo se, kako po nepotrebnem tone v pozabo v nas samih ta zgodovinski drobec lastne usode. Ves čas se zavedamo, da smo slovensko osvoboditev dokončali v zadnji vojni. To pa zato, ker smo imeli vse, česar slovenski narod med prvo svetovno vojno še ni imel: močno delavsko Komunistično partijo, ki je z ideali vizije osvobojenega naroda in družbe imela moč, da je med bojem ustvarila oblast z vsemi atributi, da so tudi ostala gibanja in individualni podvigi, junaštva in žrtve (kar je bilo tudi za prve svetovne vojne), koristili slovenskim (s tem jugoslovanskim) in nikoli tujim namenom. Dobrovoljske vojaške enote so se borili na tujih tleh, slovenski partizani so ostali gospodarji svoje zemlje, zato tudi po zmagoviti vojni niso postali žrtve – kar se dogodilo dobrovoljcem – buržoazne, neljudske države in velesrbskega hegemonizma v stari Jugoslaviji.

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELE

POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM POD REF

Skoraj ob vsaki proslavi, teh pa je kar precej, v sredstvih našega javnega obveščanja največkrat preberemo le izvlečke iz slavnostnega govora, imena vidnih družbeno-političnih delavcev, ki so se proslave udeležili (kot da dajejo proslavi vrednost imena!), na koncu pa je skromno dodano, da je sledil »bogat kulturni program, v katerem so sodelovali...«

Kakor si takšne prireditve ne moremo predstavljati brez slavnostnega govora, bi bila neka proslava brez kulturnega programa razvrednotena in pusta. Takšna pa je lahko tudi s slabo pripravljenim programom – s programom zaradi programa – ki jih ni malo. Ni torej dovolj, da na prireditev pripeljejo pevski zbor in nekaj recitatorjev, mogoče še godbo na pihala, ampak je bolj pomembno, v kakšnem odnosu so izvajalci do vsebine, o kateri govorijo (pojejo), kaj ob njej čutijo, ker tako bodo čutili tudi poslušalci. To pa zahteva dolgotrajno in trdo delo nam največkrat neznanih ljudi, ki so zadovoljni s tem, da ljudje ostanejo do konca programa (kulturni program je namreč vedno na koncu) in izvajalce nagradijo s spontanimi aplavzom.

O tem, kako nastane kulturni program za določeno proslavo, in o težavah, s katerimi se sestavljalec srečuje, sem se pogovarjal z Jelko Grafenauer, slavistko na osnovni šoli Mirka Bračiča v Framu. Žal je tovarišica Jelka precej osam-

Legenda o 13. brigadi

Proslave morajo biti vsebinsko in oblikovno izvirne ter kratke

ljen primer izvirnosti, kot je osamljena tudi recitacija »Legenda o 13. brigadi«, ki jo je napisala ob poimenovanju osnovne šole v Framu po brigadi Mirka Bračiča pred tremi leti ter jo dogradila za srečanje bračičevcev minulo soboto v Framu. (Pogovor smo zapisali teden dni pred srečanjem.)

»Program za proslave pripravljam že štirinajst let, zato sem se že marsičesa naučila. Med drugim tudi to, da mora biti vsaka proslava nekaj novega, neponovljenega. To pa zahteva tudi nove ideje in prav iskanje drugačnih možnosti, novih idej, mi vzame več časa kot samo delo z otroki. Ob proslavi pred tremi leti, ko smo poimenovali našo šolo, po brigadi Mirka Bračiča, sem se zavedala, da moram posredovati otrokom občutek, zakaj šolo poimenujemo prav po tej brigadi. V zvezi s tem sem začela razmišljati, da bi prikazala celotno borbe-

no pot brigade, da bi tako laže osvetlila in predstavila dogodke v našem kraju. Lotila sem se študija. Ker je Bračičeva brigada prišla na Štajersko v sklopu 14. divizije, o njej posebej ni bilo veliko napisanega, zato sem morala zbirati podatke v literaturi in arhivih o 14. diviziji. Zanimale so me njene akcije, konkretni dogodki in celotna bojna pot, da sem laže ovrednotila akcijo Bračičeve brigade, ko je napadla Fram in uničila nemško postojanko. Precej so mi pomagale tudi pripovedi borcev, ki sem jih rada poslušala že kot otrok.

Zbrala sem ogromno gradiva, ki ga je bilo treba urediti in oblikovati. Odločila sem se za recitacijo, ob kateri dobijo poslušalci občutek, kot da poslušajo pripovedovati borce, neposredne udeležence bojev. V vse to pa je vpletena misel o pomembnosti nalog, ki jih je opravila brigada.

V recitaciji je sodelovalo petindvajset otrok iz vseh razredov osnovne šole. Moj princip pri izboru otrok je namreč takšen, da naj sodelujejo vsi, ki to želijo, in ne le tisti, ki so že večkrat sodelovali na proslavah in so zato izkušeni. Res je,

»Proslave zelo rada pripravljam, pa tudi nujne so, ker moramo obujati tradicije NOB. Na Bračičevo brigado sem tudi čustveno vezana, saj sva obe rojeni istega dne.«

da takšen izbor otrok zahteva veliko več dela, toda trud se bogato obrestuje. Tako otroci bolje sodelujejo, dogodki jih popolnoma prevzamejo in vidiš lahko, da uživajo. Tako je bilo tudi pred tremi leti in nad proslavo so bili navdušeni in hkrati presenečeni tudi borci, posebno bračičevci. Toda v zbranem gradivu so manjkali še številni podatki o konkretnih akcijah Bračičeve brigade. Ko je odbor za pripravo srečanja borcev te brigade v Framu predlagal, naj bi v kulturnem programu spet sodelovala naša šola, sem zbrano gradivo dopolnila s številnimi novimi podatki, kar je spet zahtevalo precej študija in zbiranja. Čeprav bi se dalo o Bračičevi brigadi še veliko govoriti, imamo v Legendi o 13. brigadi le nekakšen pregled borbenih poti te brigade. V recitacijo sem vključila tudi nekaj Kajuhovih pesmi in posebej izvedenost lik

Mirka Bračiča, tako da je celotna pripoved prepletena s smislom boja, za katerega sta dala življenji dva mlada človeka. Poleg učencev osnovne šole sodelujejo v recitaciji še mladinci iz Frama, godba na pihala iz Slovenskih Konjic ter združena pevsko zbor iz Frama in pevski zbor iz Slivnice, ki bosta zapela tri borbene in dve narodni pesmi. Da vnesemo v program tudi dve ljudski pesmi, smo se odločili zato, ker so tudi na partizanskih mitingih prepevali največ ljudske pesmi, in takratno vzdušje poskušamo pričarati tudi na današnjih proslavah.

Poleg dobrega programa pa je za uspeh neke proslave pomembna tudi njena dolžina. Vse preprosto se dogaja, da je slavnostni govor nezanimiv in razvlečen, da se vleče naštevaje udeležencev v nedogled, predolg je tudi kulturni program. S takih prireditev ljudje odhajajo pred njenim koncem razočarani in naveličani.

»Naša krajevna skupnost je pri organiziranju proslav zelo aktivna. V Framu in okolici je namreč veliko spominskih obeležij, pri katerih imamo ob različnih priložnostih proslave, ki pa jih je treba prilagoditi kraju in ljudem, ki se je udeležijo. Zato pa je treba iskati nove možnosti in nove oblike in v vseh letih se nam še ni zgodilo, da bi ljudje odhajali s prireditve pred njenim koncem.«

Milan Vogel

Razstava »Talci na Gorenjskem« v galeriji loškega gradu

Razstava o talcih na Gorenjskem, ki so jo pred dnevi odprli v galerijskih prostorih škofjeloškega gradu, je bila pripravljena z namenom, da bi obiskovalcem prikazala v fotografiji, zapisih in dokumentarnem gradivu trpljenje talcev, hkrati pa naj bi bila skromna oddolžitev njihovemu spominu.

Sedemintrideset let mineva od začetka zgodovinskega upora naših narodov, od slavne borbe za narodni in človeški obstanek, za svoj življenjski prostor na zemlji in za nacionalno ter socialno svobodo, je med drugim v svojem govoru ob otvoritvi razstave dejal tovariš Jaka Ušeničnik.

Danes vemo, to je bilo znano tudi že med vojno, da si je okupator, zlasti Nemci, jemal za talce ljudi takoj, ko je prišlo do najmanjše sabotaže proti okupatorski oblasti ali vojski.

Petinštiridesetega leta je statut mednarodnega vojaškega sodišča proglasil streljanje talcev za vojni zločin. Ženevski dogovor v letu 1949 je tako obliko uničevanja ostro obsodil... A človeštvo se uči počasi. Krvava druga svetovna vojna je pobrala v vrstah talcev tisoče in tisoče nedolžnih ljudi; različne vojne v svetu jih pobirajo še danes.

Znan je nemški načrt, ki je bil izdelan še pred zasedbo Jugoslavije, po katerem so si zamislili preseljevanje in ponemčevanje na Gorenjskem. Takoj po zasedbi Gorenjske je poskušal nemški okupator zasejati strah med prebivalstvo z zapiranjem in ubijanjem talcev, vendar ni dosegel zaželenih uspehov. Vstaja in upor nista poznala strahu. Izseljevanje v Srbijo, policijska ura, posebno sodišče zloglasnega Kutshere in še druge oblike pritiska niso strle odpora.

Prvi talci na Gorenjskem so padli že v avgustu leta 1941! Od 2. avgusta 1941 pa do 17. aprila 1945 so nacisti na

Gorenjskem pomorili 1270 talcev – večino v večjih skupinah. Na škofjeloškem je bilo ustreljenih 139 domačinov, od teh 44 iz Škofje Loke in okolice ter 26 iz Selške, 55 iz Poljanske doline ter 14 iz Žirov in okolice. Največji množični zločin so storili Nemci 9. februarja leta 1944, ko so za Kamnitnikom ustrelili kar 50 rodoljubov!

O streljanju talcev v Dragi pri Begunjah se je, kljub tajnosti, glas hitro raznesel med ljudi. Svojci so začeli obiskovati grobove svojih najdražjih. Zato je okupator spomladi leta 1942 prenehal s streljanjem talcev v Dragi ter prenesel ta gnusna dejanja v kraje, neposredno povezane z različnimi sabotažami. Na škofjeloškem so tako streljali talce v Dolenji vasi, Gaberku, Gorenji vasi in drugod. Imena talcev so objavljali na plakatih, kjer so hoteli zločine opravičevati z namišljenimi vzroki za usmrtnitve.

Najpretnostnejši del razstave so vsekakor fotografije. Kot snopje po viharju ležijo razmetana telesa talcev, vmes pa je sem ter tja vključeno zadnje pismo talcev, namenjeno svojcem. Pisali so o ljubezni do domovine, do domačinov, do rodnega kraja, o vsem tistem, o čemer vrednosti so se najbližje in najiskreneje izrazili prav v zadnjih trenutkih svojih življenj.

Vsekakor je razstava »Talci na Gorenjskem« skrbno pripravljena, vredna ogleda ter primerna oddolžitev spominu talcev.

B. Ž. J.

Učenci osnovnih šol razstavljajo v Črnučah

Na dan, ko je bila pred sedemintridesetimi leti požgana prva slovenska vas Rašica, so v prostorih muzejske zbirke NOB za mladino v Črnučah odprli razstavo likovnih del članov šolskih društev bežigradske občine. Učenci petih (do osmih) bežigradskih osnovnih šol so namreč v organizaciji zveze kulturnih organizacij bežigradske občine in v spremstvu likovnih pedagogov 16. junija odšli za en dan na Rašico, da bi s svojimi slikarskimi močmi zabeležili utrinke današnje podobe partizanske Rašice. Tako je nastalo precej grafik, loščenk in temper, ki dajejo precej jasno podobo obnovljene Rašice. Razstava je skromen prispevek k razvijanju tradicij narodnosvobodilnega boja, vendar ima pričujoča oblika dela z mladimi velike možnosti. Organizatorji so namreč prepričani, da bo »ex tempore« na Rašici postal tradicionalna oblika spodbujanja mladih k ustvarjanju na temo NOB, poleg tega pa želijo k akciji pritegniti še vsaj učence iz drugih ljubljanskih občin.

M. V.

GRIŽE

Še dva nova spomenika

S pomočjo samoprispevka delovnih ljudi občine Žalec so minulo soboto odprli v Žalcu novo zgradbo osnovnošolskega centra z večnamensko telovadnico.

Razveseljivo je, da se pred vsako na novo zgrajeno stavbo ali obnovljeno stavbo postavi spomenik borcu, revolucionarju, po katerem se šola imenuje. V zgradbi osnovnošolskega centra sta dve šoli, zato sta bila v soboto odkrita dva spomenika.

Odkrit je bil spomenik Petru Šprajcu-Juriju, znanemu revolucionarju in predvojnemu kulturnemu delavcu, ki je vseskozi od ustanovitve »Svobode« v Grižah deloval v različnih sekcijah, kjer so se zbirali komunisti in napredni rudarji. Za mladinski tamburaški zbor bi lahko rekli, da je bil celica SKOJ.

Takoj po napadu okupatorja se je Peter Šprajc vključil v borbo in ustanovil prvo tiskarno v Savinjski dolini. Padel je 1. novembra 1941 kot borec I. štajerskega bataljona pri znanem preboju tega bataljona iz okupatorskega obroča pri Sv. Heleni nad Slivnico. Tedaj so padli še Angel Besednjak-Don, Juvan in Tomiks.

Drugi spomenik so odkrili Ljubi Mikuš, po kateri se imenuje osnovna šola s posebnim programom. Ljuba Mikuš izhaja iz učiteljske družine. Že kot dijakinja trgovske šole se je vključila v revolucionarno gibanje, zato po končani šoli zanj ni bilo zaposlitve. Že kot 16-letna se je spoznala s Slavkom Šlandrom, Vrnčnem in drugimi. Do ustanovitve partijske celice v Gotovljah je bila vključena v partijsko celico v Žalcu, kjer je med drugimi deloval tudi dr. Peter Držaj. Takoj po napadu okupatorja je delovala v odboru OF v Gotovljah, dokler ni bila izseljena v Podravsko Moslavino na Hrvaško. Tudi tu se je vključila v NOV, zato so jo ustaši odgnali v Jasenovac, kjer je mučeniško umrla tik pred osvoboditvijo.

Ob tej priliki sta bili izdani šolski glasili, žal pa v glasilu OS Peter Šprajc-Jur ni nič napisanega o tem revolucionarju. Napaka, ki se ne bi smela ponoviti.

FRANC JEŽOVNIK

AJDOVŠČINA

Zaobljuba na Logu

Trenutek iz slavnostnega dela zaobljube

Mladi vojaki iz ajdovske garnizije tokrat niso zaprisegli kot navadno. Postrojili so se ob spomeniku padlim na Logu pri Vipavi, kjer je okupator nečloveško mučil in zatem postrelil 46 rodoljubov. Tako je bila slovesnost še popolnejša, saj so prisegli zvestobo svoji domovini na kraju, ki je zaznamovan in prepojen z našo krvjo. Slavnosti so se udeležili tudi nekateri svojci mladih vojakov, predstavniki družbenopolitičnega in gospodarskega življenja ajdovske ter novogoriške občine in veliko mladih, ki so še posebej zaželeli mladim vojakom uspeha in dobrega počutja v Vipavski dolini med služenjem kadrovskega roka v naši armadi. V kratkem bodo predstavniki mladine in vojakov sestavili program skupnih akcij tako na športnem kot kulturnem in na drugih področjih.

M. HOŽIČ

VOJSKO

Miting v taboru TO

Prvi del uspešnega urjenja pripadnikov teritorialne obrambe idrijske občine, ki je potekal na vojskarski planoti, so v nedeljo 17. septembra 1978 zelo slovesno zaključili v taboru na Vojskem.

V taboru TO so organizirali miting, katerega so se poleg pripadnikov TO, udeležili tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij idrijske občine ter krajanje Vojskega, ki so veliko prispevali, da je teoretičen in praktičen del urjenja potekal zelo uspešno.

V kulturno umetniškem delu programa so sodelovali: Rudarska godba na pihala iz Idrije, recitatorji kulturno-umetniškega društva Vojsko in učenci podružnične osnovne šole IV. partijskega tečaja Vojsko.

Slavnostni govornik na mitingu je bil član Izvršnega sveta Skupščine občine Idrija Pavel Troha.

Ob tej priložnosti so v vrste teritorialne obrambe sprejeli 10 mladincev in mladink – prostovoljcev.

Tovarišu Titu pa so udeleženci mitinga poslali pozdravno pismo.

Miting teritorialcev idrijske občine in krajanov vojskarske planote je potekal tudi v znaku proslavljanj 35. obletnice priključitve Primorske k matični domovini.

SILVO KOVAČ

ORMOŽ

Slovesno ob drugem prazniku

V ormoški občini so nad vse slovesno proslavili svoj drugi krajevni praznik. Na seji delegacij skupščine Ormož in družbenopolitičnih organizacij, so med drugim podelili priznanja Osvobodilne fronte. Pri spomeniku žrtvam za svobodo pa so pripravili žalno komemoracijo.

O revoluciji, borbi za svobodo je govoril Ignac Oman, predsednik OO ZZB NOV Ormož, ki je v kratkem obudil spomine na dogodke iz NOB na ormoškem območju in sploh v tem delu naše domovine.

Na ta praznik so se še posebej pripravili tudi člani teritorialne obrambe, enote civilne zaščite, gasilci, zdravstveni delavci pa so pripravili vajo, ki je povsem uspela. S tem so pokazali svojo sposobnost in pripravljenost vsak trenutek priskočiti na pomoč tam, kjer bo potrebno. Ne samo v slučaju vojne ampak tudi v primeru elementarnih nesreč.

V občini pa so ob svojem občinskem prazniku pripravili tudi posebno razstavo o razvoju gospodarstva v občini in sploh o razvoju te še vedno izrazito kmetijske občine.

FRANJO HOVNIK

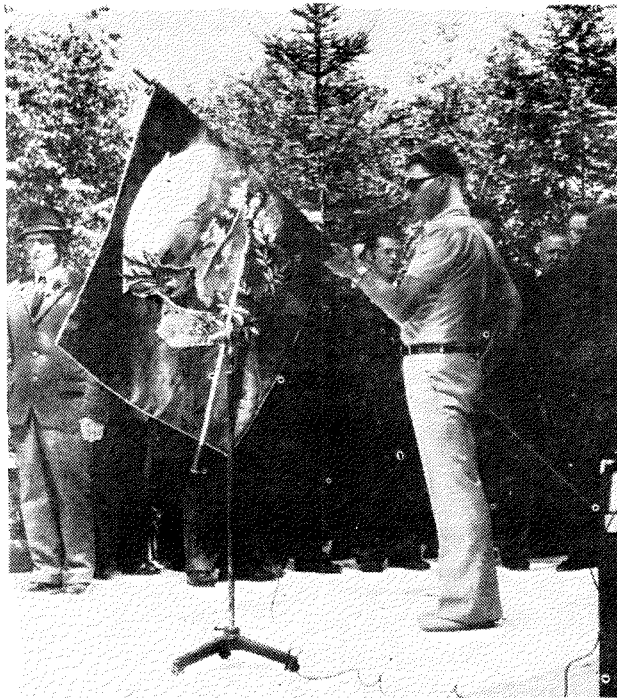
COL

Nova koča na Farmancah

Člani lovske družine Col so pred kratkim odprli svojo kočo na Farmancah ob poti iz Podkrajja na Nanos. Zgradili so jo povsem s prostovoljnim delom in prispevki lovcev ter domačinov Soško gozdno gospodarstvo iz Tolmina pa jim je odstopilo zemljišče Ježeve domačije, ki je bila med zadnjo vojno požgana. Opravili so 6242 prostovoljnih delovnih ur, pri čemer niso zanemarili drugega dela, ki je povezano z gojitvijo divjadi. V zadnjih letih so namreč uredili osem prež, 15 kal za napajanje in več prostorov za krmljenje divjadi pozimi.

Ob tej priložnosti so razvili tudi prapor, kateremu je bil boter predsednik skupščine občine Ajdovščina Ladislav Batagelj, ki je lovcem čestital ob tem uspehu in še posebej poudaril pomen, ki ga ima lovska organizacija v konceptu splošne ljudske obrambe. Da so predani v NOB dosežnim ciljem, so lovci pokazali že med vojno, saj so padli štirje njihovi člani. Pred slovesnostjo so organizirali spominski pohod v Belo, kjer so pred dvema leti odkrili spominsko obeležje, na katerem so tudi imena padlih lovcev.

MAKS HOŽIČ

Člani lovske družine Col so razvili tudi svoj prapor, kateremu boter je bil predsednik skupščine Ajdovščina Ladislav Batagelj

AJDOVŠČINA

Medvojna tekstilna dejavnost

Ob 150-letnici tekstilne industrije, ki je korenine poglala prav v Ajdovščini, so v ajdovskem domu kulture pripravili zanimivo razstavo medvojne tekstilne dejavnosti v NOB na območju Goriškega vojnega področja. Tako je bilo moč na razstavi videti tekstilne izdelke in stroje iz obdobja NOV na območju Goriškega vojnega področja, to je na prostoru med izlivom Soče do Mosta na Soči, po Baški grapi do stare jugoslovansko-italijanske meje, po njej do Planine in po železniški progi do Trsta in nato ob obali do izliva reke Soče. Ob razstavi je Rado Jelinčič zapisal: V tem prikazu so razstavljeni izdelki iz delavnic, ki so spadale pod korpus, področja, komande mest ali druge enote. Težko je danes za vse točno ugotoviti komu so pripadale, delale pa so vse za isti cilj. Disciplinsko pa so bile podrejene komandam mest. V 35 delavnicah je bilo zaposlenih okoli 180 oseb, v pretežni večini žene in dekleta, le 47 je bilo moških. Na spomeniku, ki so ga odkrili nedavno pred Tekstino pa je med drugim tudi zapisano: Čast vsem tovarišicam in tovarišem, ki so v letih NOB sodelovali v partizanskih krojaških in šiviljskih delavnicah.

J. A.

ŽALEC

Razstava vredna ogleda

Ob praznovanju 110-letnice »Tabora« v Žalcu, so v tem kraju odprli planinsko razstavo, ki prikazuje delo planinskih društev v občini Žalec. Med drugim je na razstavi lepo prikazano delo planincev na področju negovanja tradicij NOB.

Razstavljeni so plakati, ki so vabili na številne planinske prireditve in na pohode ob spomenikih NOV. Tudi razstavljeni našitki spominjajo na pohode, kot so bili na primer pohod k Šmiglovi zidanici 1975 leta, proslavo ob obletnici 1. partijske konference pri Šmiglovi zidanici letos, pohod ob odkritju spomenika 1. savinjski četi pred dvema letoma itd.

Med razstavljenimi vodniki, dnevniki, poučno literaturo, zemljevidi in drugim je tudi knjiga Viktorja Čeha »Od Gančanov do Slavnika«, potopis s transverzale kurirjev in vezistov NOV Slovenije.

Skratka, razstava prikazuje pestrost dela planinskih društev, pomen planinstva v naši družbi in pomen planinstva pri negovanju tradicij NOB.

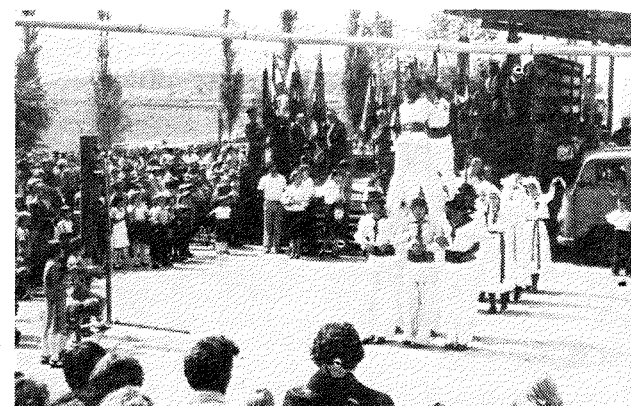
FRANC JEŽOVNIK

METLIKA

Nastop folklorne skupine v počastitev partizanskih obletnic

Na proslavi 35. letnice Oficirske šole GŠ NOV in POS in XV. SNOUB Belokranjske je v kulturnem delu pod vodstvom Janka Bračiča nastopila tudi folklorna skupina »Ivan Navratin« iz Metlike. Ob zvokih njihovega 13 članskega tamburaškega zbora je zaplesala več starih belokranjskih plesov. Folklorno skupino, ki je doslej že velikokrat uspešno nastopila širom Slovenije pa tudi v zamejstvu, so navzoči burno pozdravili in ji po nastopu še dolgo ploskali.

B. B.

Folklorna skupina iz Metlike med nastopom na proslavi v Metliki

Ustanovitev VI. SNOUB Slavka Šlandra 6. avgusta 1943 na Šipku nad Blagovico iz treh bataljonov dotedanjega Kamniško-savinjskega odreda je bila rezultat uspešnega razvoja narodnoosvobodilnega gibanja spomladi 1943 zlasti na zahodnih območjih IV. štajerske operativne cone. Brigadni politični komisar Mitja Ribičič-Ciril je na slovesnosti na Šipku poudaril, da je ustanovitev prve gibljive operativne enote na območju IV. operativne cone pomembna vojaška prelomnica, ki omogoča prehod na večje bojne akcije, na drugi strani pa bo brigada s svojo aktivnostjo tudi vplivala na okrepitev samozvesti in pripravljenosti ljudi, da se kljub hudemu nemškemu nasilju množično vključijo v OF. Ustanovitev Šlandrove brigade je bila torej eden pomembnih temeljev za razmah narodnoosvobodilnega gibanja na Štajerskem in v kamniškem okrožju.

Glavni štab NOV in PO Slovenije je glede na pričakovano kapitulacijo italijanske vojske ukazal Šlandrovi brigadi, naj se vključi v XV. divizijo na Dolenjskem. Po hudih bojih v drugi polovici avgusta 1943 so šlandrovci svojo prvo bojno nalogo uspešno izpolnili in se prebili na Dolenjsko. Tu so nato sodelovali pri osvoboditvi Novega mesta, razoroževanju italijanske vojske, izvajanju množične mobilizacije v NOV in nato pri zavarovanju osvobojenega ozemlja pred prvimi nemškimi vdori. Brigada je te svoje naloge izpolnila tako uspešno, da jo je glavni štab NOV in POS razglasil za udarno.

Položaj ob kapitulaciji Italije je terjal osredotočenje glavnine slovenske narodnoosvobodilne vojske na območjih, ki jih je zasedel italijanski okupator. Razmere po razorožitvi italijanske vojske in po izbojevanju obsežnega osvobojenega ozemlja v Ljubljanski pokrajini in na Primorskem pa so prisilile nemškega okupatorja, da je poslal tja vse svoje sile, razen tistih, ki jih je nujno potreboval za zavarovanje krajev in pomembnih objektov. Spričo velike oslabilte sovražnikovih postojank so bile ugodne možnosti za uspešno partizansko dejavnost na Štajerskem in na Gorenjskem, s katero bi lahko razbremenili tudi nemški pritisk na enote NOV in POS na dotedanjem italijanskem okupacijskem območju Slovenije. Zato je glavni štab NOV in POS pohitel z ukrepi za preosnovanje narodnoosvobodilnih enot na Štajerskem. Tako je 18. septembra 1943 obnovil IV. operativno cono, ki jo je ukinil ob ustanovitvi Šlandrove brigade, in ji dal nalogo, da s svojimi enotami »tudi na Štajerskem izvede nov razmah naše borbe«.

Ker so obodhodu glavnine štajerskih narodnoosvobodilnih enot na Dolenjsko ostali na območju IV. operativne cone le Kamniška, Savinjska, Kozjanska in Koroška četa, del Pohorskega bataljona ter minerski vod v Zasavju, iz teh enot je glavni štab NOV in POS predvidel ustanovitev Štajerskega odreda, je štab IV. operativne cone predlagal, da se z Dolenjske čimprej vrne na svoje prvo operativno območje Šlandrova brigada in da se pospeši pošiljanje orožja ter razstreliva na Štajersko. Končno se je glavni štab NOV in POS 21. septembra odločil, da takoj pošlje na Štajersko en bataljon Šlandrove brigade ter njen štab, skupaj okrog 150 borcev, iz glavnine šlandrovcev je sklenil na Dolenjskem usta-

Preosnovanje Šlandrove brigade na Limbarski gori

noviti XII. štajersko SNOUB. Sklenil je tudi, da bo posebna četa prenašala na Štajersko orožje in strelivo, ki so ga zaplenili italijanski vojski. Glede na to je zadolžil štab IV. operativne cone, naj zaenkrat takoj formira le eno brigado, vse enote na Štajerskem pa naj nemudoma preidejo v splošno ofenzivo. Ta odločitev je bila v tedanjem položaju najboljša. Odhod enega bataljona šlandrovcev z Dolenjske ni pomenil bistvene okrnitve številčne moči XV. divizije, na Štajerskem pa je njegov prihod veliko pomenil, pošiljke orožja pa so štabu IV. operativne cone omogočale izboljšanje udarne moči enot in njihovo številčno okrepitev z novo mobilizacijo.

Novi štab IV. operativne cone (komandant Franc Poglajen-Kranjc, politični komisar Boris Čizmek-Bor in od 21. septembra Mitja Ribičič-Ciril) si je v sodelovanju s pokrajinskim komitejem KPS (sekretar Peter Stante-Skala) prizadeval povečanje glavnega štaba NOV in POS o preosnovanju in novi taktiki narodnoosvobodilnih enot na Štajerskem čimprej izpolniti, njegov prvi in najpomembnejši ukrep pa je bilo preosnovanje Šlandrove brigade. Bataljon šlandrovcev, ki so ga določili za vrni-

pričakal štab IV. operativne cone.

Ze pred njihovim prihodom sta Poglajen in Čizmek 25. septembra iz vseh manjših enot med Zasavjem in Savinjsko dolino ustanovila Zasavski in Kamniški bataljon. Tako je imel štab IV. operativne cone za načrtovano preosnovanje Šlandrove brigade na voljo tri bataljone z okrog 300 borci. Na sestanku z njenim štabom (komandant Janko Sekirnik-Simon, politični komisar Josip Berkopec-Mišelj) 27. septembra so se dogovorili, da bo imela brigada kot pglavitno nalogo rušenje komunikacij ter mobilizacijo predvsem v industrijskih središčih, operirala pa naj bi zaenkrat na kamniškem in savinjskem območju. Štab brigade je nato izdal vsem trem bataljonom povelje, naj se zaradi preosnovanja premaknejo na Limbarsko goro. Ze 29. septembra zvečer sta v taborišče bataljona šlandrovcev v Vodicah na Limbarski gori prišla Kamniški in del Zasavskega bataljona. Njegova 1. ali Savinjska četa se je na poti na zborna mesto zadržala zaradi napada na postojanko v Radmirju, ki jo je 30.

septembra zjutraj brez žrtvev zasedla. V spopadu sta bila dva policista ubita, večina pripadnikov policijske šolske posadke se je Savinjski četi prostovoljno pridružila, borci pa so si priborili tudi izredno bogat plen v orožju, strelivu in vojaški opremi. Ta drzna in uspešna akcija je bila izvedena prav na dan preosnovanja Šlandrove brigade. Štaba IV. operativne cone in brigade ter vse enote so se 30. septembra premaknile proti vrhu Limbarske gore na Pristavo. Na sestanku conskih in brigadnih funkcionarjev so se dogovorili o novem razporedu borcev po enotah in o poveljniškem kadru posameznih bataljonov. Štab brigade je nato v pismenem povelju, ki so ga Nemci zaplenili teden dni kasneje ob akciji šlandrovcev v Rečici in je ohranjen v nemškem prevodu, določil, da mora 1. bataljon, ki je prišel z Dolenjske in je imel največ borcev, poslati 3., to je Kamniškemu bataljonu, eno četo 30 mož s starešinskim kadrom, 4 strojnicami, 2 minometoma, avtomatskim orožjem in strelivom, prav tako pa je moral poslati nekaj orožja s strelivom tudi prištabni enoti. Vsak bataljon naj bi imel po preosnovanju po tri čete, vsaka četa pa naj bi bila razdeljena na

dva voda. Štab brigade je ob 14. uri sklical na sestanek v župnišče na Limbarski gori vsa bataljonska poveljstva, da bi določili nižje starešine in se dogovorili o bližnjih akcijah. Na tem sestanku so izvedli tudi nekatere spremembe v štabih bataljonov, za namestnika političnega komisarja brigade pa so imenovali Jakoba Moleka-Mohorja. Ob napovedani uri pa so se nato zbrali vsi trije bataljoni na vrtu Trdinove hiše na Pristavi, kjer sta o pomenu preosnovanja in o nalogah brigade govorila conski politični komisar Ribičič in brigadni politični komisar Berkopec.

Tako preosnovana brigada, ki je bila tudi izredno dobro oborožena, saj je imela poleg pušk in samokresov še 10 minometov, 24 puškmitraljezov in 21 brzostrelk, je takoj začela uspešno izpolnjevati svoje ofenzivne naloge. Savinjski in Zasavski bataljon sta štiri dni zaporedoma uničevala telefonske in telegrafske naprave ob cesti Domžale-Celje v Črnem grabnu ter prekinila zveze med Gorenjsko in Štajersko, Kamniški bataljon pa je v noči na 5. oktober požgal štiri železniške postaje ob progi Domžale-Kamnik in jo zaminiral. Te velike in drzne

oslabilnost nemških sil in ugodne politične razmere ter med vsemi slovenskimi brigadami izvedla največ ofenzivnih akcij.

★

Brigada je že prvi mesec po preosnovanju popolnoma spremenila razmere v jugozahodnem delu Štajerske in v kamniškem okrožju. S spretno kombinacijo brigadne in odredne taktike je štab brigade lahko izvajal velike akcije, takoj po njih pa je z dekoncentracijo brigade dosegel, da je sovražnik občutil partizansko moč na vsem obširnem operacijskem območju med Zasavjem in Savinjsko dolino. Zelo pomembne so bile zlasti njene akcije na cesti Ljubljana-Celje, železniški progi Laze-Zidani most in sistematični napadi v Zgornji Savinjski dolini, kjer je uničila štiri sovražnikove postojanke. Prve so oteževale nemoteno premeščanje nemških enot in vojaškega materiala, druge pa so terjale aktiviranje dveh bataljonov vermanskega, ker so bile brez te okrepitev v nevarnosti vse orožniške postojanke v Zgornji Savinjski dolini. Vermani so pokazali pri zasledovanju brigade veliko prizadevnost, vendar niso dosegli niti najmanjšega uspeha. Brigada je jeseni 1943 tudi zelo uspešno mobilizirala in se številčno tako okrepila, da je lahko poslala kadrovske pomoči Kozjanski četi in Koroškemu bataljonu, z izdvojitvijo enega bataljona pa je omogočila tudi ustanovitev Pohorskega odreda. Tako je torej pomembno prispevala k razmahu vojaške aktivnosti na vsem območju IV. operativne cone.

Te svoje številne naloge pa je Šlandrova brigada lahko izpolnjevala zlasti zato, ker je operirala na območju, kjer je imela najboljše pogoje za delovanje. Poudariti moramo, da so bila tedaj kamniško, litijsko in savinjsko okrožje glede organiziranosti prebivalstva v odborih OF ter množičnih organizacijah najboljše na območju IV. operativne cone. Tako je npr. v kamniškem okrožju, ki je bilo v političnem pogledu podrejeno gorenjskim forumom, delovalo konec jeseni 1943 že nad 500 različnih odborov OF ter okrog 50 celic KPS. Brigada je s svojimi uspehi olajšala delo političnih delavcev pri širjenju in utrjevanju partijskih in frontnih organizacij, te pa so olajševale borcem izvajanje njihovih nalog s skrbjo za prehrano, veliko pomoč pa so jim nudili tudi pri mobilizaciji in obveščevalni službi. Šlandrova brigada se je uspela s organizacijami KPS in OF na terenu bolj povezati kot druge operativne enote ter razviti z njimi različne oblike sodelovanja in medsebojne pomoči.

Vodilni okupacijski funkcionarji so v svojih poročilih jeseni 1943 ugotavljali, da so zlasti na operacijskem območju Šlandrove brigade brez moči in da je dejavnost »banditov« dosegla višek. Prav povelje generala Erwina Rösenerja 21. 12. 1943 za ofenzivo 14. in 19. SS policijskega polka, v katerem je uvodoma razčlenil tudi uspehe narodnoosvobodilnih enot in razpoloženje prebivalstva za OF na Štajerskem, je tudi novo priznanje uspešnemu razvoju NOB v Štajerski operativni coni jeseni 1943, h kateremu je tehten delež prispevala Šlandrova brigada. Tudi iz velikih hajk na prelomu 1943/44 se je brez žrtvev uspešno izvila iz svojega dotedanjega operacijskega ozemlja na Koroško.

Miro Stiplovšek

Šlandrovci na dvorišču stiškega samostana pred vrnitvijo na Štajersko 25. 9. 1943

Občinski odbor ZZB NOV Domžale in odbor Šlandrove brigade

vabita
šlandrovce, aktiviste, občane in mladino
na odkritje spomenika

na Pristavi na Limbarski gori, na kraju, kjer je bila 30. septembra 1943 preosnovana Šlandrova brigada. Odkritje bo 30. septembra 1978 ob 10. uri, slavnostni govornik pa bo nekdanji komandant IV. operativne cone generalpolkovnik Franc Poglajen-Kranjc.

sabotažne akcije ter uničenje postojanke v Radmirju so bile začetek velikega dvoipolmesječnega ofenzivnega pol leta Šlandrove brigade, ki so ga šele sredi decembra 1943 prekinile hajke enot 14. in 19. SS policijskega polka na Štajerskem in Gorenjskem, kamor sta prišla po končani nemški ofenzivi na Primorskem in v Ljubljanski pokrajini. V obdobju njenega trajanja jeseni 1943 je Šlandrova brigada uspešno izrabila

Bil je lep jesenski dan, ko so člani pokrajinskega komiteja ljudske mladine Slovenije, Majda, Stjenka, Iztok, Sergej, Mitja in drugi sedeli pred zidanico Ane Henighmaninove nad Drgančevim gostilno in se greli na še toplem okto-brskem soncu. Pred nji-mi je bila vsa Bela krajina, ki je žarela v sončnih žarkih in barvah drevja, ki so se prelivale od ble-dorumenih brezovih, bu-kovih in trtinah listov do temno zelenih krošenj smrek. Povsod je bil mir. Od nikoder ni bilo slišati streljanja, kot da ni vojne.

In vendar fantje in de-kleta PK niso bili tako brez skrbi. Pred dnevi so dobili sporočilo obvešče-valnega oddelka Glavne-ga štaba, da se v gozdo-vih nad Semičem potika večja skupina belogardi-stov z namenom, da vdre v Belo krajino in pobije člane Glavnega štaba, SNOS, CK KP, PK in druge.

To popoldne, se je v Se-miču pojavila skupina vo-jakov, ki so bili oblečeni v uniforme vseh mogočih rodov vojsk. Enotne so bile samo titovke s pete-rokrako zvezdo. Ko je ta skupina prišla do hiše, v kateri so bili takrat nastanjeni Piškovi, je eden teh »partizanov«, ki je imel našitke komandirja čete, zapiskal na piščalko, kar naj bi bil znak za zbor. Matilda Piškova, ki so jo partizani klicali mati Ma-tilda, jih je začudeno gle-dala. Še nikoli se ni zgodi-lo, da bi zbor sklicevali s piščalko, vsaj tu ni bila taka navada. Četa se je to-rej na žvižg piščalke hitro postavila v zbor. Komandir jim je nekaj razlagal, kaj, Piškova Matilda ni

mogla slišati. Toda nena-doma je prebledela in se vsa stresla od strahu in groze. Ti partizani so zag-nali divji »Huraaaaa! Na juriš! Smrt pekajevcem!« in vsem komunistom!« so vpili in jurišali naravnost proti zidanici. Ljudje v Semiču, ki so to videli in slišali, so v tem trenutku spoznali za kaj gre. Dre-veneli so od groze in se umikali v hiše. Partizani pa so ravno posedli k ve-čerji, ki je bila tistega dne bolj rano kot sicer. Kuha-rico, ki je dobila po dol-gem času nekaj mesa, so nagovarjali, naj jim speče zrezke. Po vsej zidanici je zadišalo in daleč naokoli ščegetalo v nos. Ko so sedli za mizo, so padli prvi streli. Skočili so po-konci, pograbili vedno pripravljene nahrbtnike in stekli pri zadnjih vratih iz zidanice na plano. Pog-nali so se med trtje in v hrib, belogardisti pa pri prvih vratih po stopnicah in v zidanico. V zidanici ni bilo nikogar več. Beli so nekaj časa preklinjali, stikali po zidanici, spravi-li skupaj kup vsemogoče partizanske literature, o kakšnih dokumentih pa ni bilo ne duha ne sluha. Nato so krohotaje posedli okoli mize in se divje loti-li zrezkov.

V tem pa je prišel iz TV-6 kurir Peter. Šel je po cesti, držal roke v žepih in si požvižgaval pesmico. Strelav še za mar ni vzel. Mislil je, da imajo partiza-ni nekakšne vaje, da se ne bi preveč polenili tu na osvobojenem ozemlju.

Zavil je proti zidanici, se poyzpel po stopnicah in hotel kar mimo stražar-ja. Še na misel mu ni priš-lo, zakaj ta danes stoji tu-kaj, ker pred KP ni bilo nikoli nobenega stražarja.

Kurir Peter

»Hej, kam pa prijatelj? Kaj bi pa rad?« ga je za-stavil stražar. Petru še na misel ni prišlo, da bi bil lahko belogardist, saj je imel vendar titovko na glavi.

»I po kaj neki, po pošto vendar, kot vsak dan,« je odvrnil Peter veselo.

»A tako, kurir si!«

»Seveda, kaj pa druge-ga, kaj pa norce briješ, kot da ne veš, kdo sem!« je bil užaljen Peter. Belo-gardistični stražar s titov-ko na glavi se je hudo-mušno nasmejal in vprašal: »Kaj pa bi naredil, če bi bili tu namesto partiza-nov belogardisti, a?«

»Hudiča, postrelil bi jih!« se je odrezal Peter.

»A tako!«

»Seveda, kaj pa druge-ga. Menda ti ne bi držal križem roke.«

»No ja, kaj vem, kaj bi storil. Le pojdi noter!« in stražar je šel za njim v zi-danico in že od vrat zakri-čal svojim pajdašem:

»Fantje, pekajevski ku-rir je prišel. Smrkavec pravi, da bi nas vse po-bil!« Beli so skočili od mi-ze in jezno pogledali proti vratom. Ko pa so zagleda-li petnajstletnega drobne-ga in majhnega fanta, so bušili v smeh. Peter je po-bledel. Šele sedaj je spoz-nal kdo so tile pred njim.

»Poglej no ščeneta, kar pobil bi nas!« in že so le-tele zaušnice in brce. Vpi-li so nanj, kje so tiste pe-kajevske barabe. Tepli so ga kot žival, a povedal ni nič.

»Le počakaj, boš že še govoril.« Nazadnje so mu naložili v nahrbtnik mla-dinsko literaturo, ki je člani pokrajinskega ko-miteja niso utegnili vzeti s seboj ali poskriti. Ko so prišli na hrib Smuko nad Semičem, so šli v cerkev in zakurili ogenj. Pregle-dovali so literaturo, jo tr-gali in kurili. Po tem so odšli naprej. Petru so na-ložili v nahrbtnik municijo za puškomitralje-z, da so se mu od teže kolena šibila. Ko so prišli v Pri-bišje, je zaropotalo. Padli so v partizansko zasedo Cankarjeve brigade. Beli so bili presenečeni, saj se niso nadejali partizanov. Popadel jih je strah. Nih-če se ni več zmenil za Pe-tra. Spustili so se v tek.

Partizani so dobro merili in le malo jih je ušlo. Pe-tru, ki je bil med belimi in mu je prav tako žvižgalo okoli ušes, ni bilo do tega, da bi tekel z njimi. Vrgel se je na tla in leže nepre-mično čakal, da bo poka-nja konec. Krogle so lete-le nad njim in se nedaleč od njega zarivale v zem-ljo. Strah ga je bilo, da je ne bo staknil od svojih.

Ko je prenehalo pokati, se je dvignil in odšel proti partizanom z dvignjenimi rokami kričeč: »Ne, stre-ljajte, sem partizan! Beli so me ujeli in me gonili s seboj.« Seveda so se mu partizani smejali. Imeli so ga za belčka. Pod stražo so ga peljali do Tajčbirta, kjer je bila kurirska po-staja TV-6. Šele tu je bila potrjena Petrova zgodba.

Na TV-6 so se nemalo začudili, da je Peter ostal živ. On pa je sklenil, da nikoli več ne gre nikamor brez orožja.

Olga Družina

»Strah« so spekli in pojedli...

Eden bataljonov Belo-kranjskega odreda se je tiste marčevske dni zad-nje leto vojne nahajal se-verovzhodno od Kočevja, nastanjen v majhni pož-gani kočevski vasi Suhi potok, nedaleč od ceste Kočev je-Koprivnik, to-rej domala na vratih so-vražne postojanke Ko-čevje.

Med nočnim počitkom je štab bataljona poskrbel za potrebno varnost z za-dostnim številom stražar-jev in odhodnih patrolj. Prenočevali so v poruše-nih in požganih hišah te vasi. Komaj so se borci dobro spravili k počitku, že je prihitela patrolja h

komandantu z vestjo: »Stražar iz glavnega stra-žarskega mesta na sever-nem delu je pobegnil! Nikjer ga ni!«

Komandir čete, ki ji je bila naložena skrb za var-nost, ni niti hip okleval. Nekajkrat se je krepko pridušal in takoj poklical vodjo patrolje druge no-če izmene in mu ukazal: »Frenk, takoj vzemi s se-boj mitraljezca in pomoč-nika, pojdi na tisti sektor, ugotovi kaj je na stvari in poskrbi za zavarovanje!« Frenk je hotel nekaj ugo-varjati, češ, jaz sem dolo-čen za drugo izmeno, pa ni nič pomagalo.

Previdno je Frenk lezel

v tisti konec, mitraljezec z roko na petelinu pa za njim. Res, stražarja ni na določenem mestu. Čez čas so ga našli. Stiskal se je za nek zid in tresel. Mlad fant, komaj pred kratkim je prišel med partizane. Ko se je malo umiril je povedal:

»Tam v bližini, kjer sem stal, je nekaj živega v gr-movju. Pogovarja se, ali godrnja, ali morda joka, stoka, cvili, sam ne vem, kaj samo grozno je, nisem zdržal...«

»Pelji me tja, bomo vi-deli, kaj je,« je ukazal Frenk. Ko so prišli tja, so se res slišali neki glasovi, ki jih niso znali razločiti,

ali gre za pritajeno govo-rico, ali delo s kakšnim orodjem, ali živalsko hro-penje. Frenk se je tisti tre-nutek spomnil tiste, »bil Martin vojak je svoj čas...« nameril v tisto gr-movje in taj poslal pet krogel, ker se pač na nje-gov klic ni nihče oglašil.

V hipu je nastal ropot spodaj v vasi. Bataljon je z vso opremo zdrvel na borbene položaje. Zaradi strelav je nastal alarm. Kmalu je pridrvel s pišto-lo v roki na mesto stra-hov« komandir, besen za-hteval pojasnilo, čemu streljanje sredi noči. Niso mu znali pojasniti. Šele pozneje, ko je spravil ba-

taljon spet k počitku, se je vrnil z baterijo. Z njo so posvetili v grmovje in končno odkrili tisto stra-silo: Pod podrtim dreve-som v živi meji se je v zanki mučil jazbec. Žica ga je držala čez trebuh. Ni je mogel pretrgati, niti se izmakniti. Uboga žival se je mučila, soplja, cvilila, se cukala sem in tja, da je še žica dajala glasove... Frenk tudi po razmisleku ni mogel živati drugače pomagati, kot da je vzel pištolo.

Toda joj! Spodaj v vasi ponovno alarm. Bataljon spet hiti na borbene polo-žaje. To noč že drugič. Zdaj pa je bilo tudi ko-

mandirju dovolj teh »špa-sov«. Nekajkrat je krepko zaorkadušal in Frenku dal jasno vedeti, da bo od-govarjal za ta dva nočna nepotrebna alarma in to še na takem izpostavlje-nem borbenem položaju. O tem, da bodo sklepali drugi dan na zboru bata-ljona.

Ko se je drugi dan Frenk bližal zbornemu mestu, ni videl v vrste zbranih borcev, pač pa nekaj dogorevajočih og-njev. Ob njih so sedeli borci in obirali zadnje koščke na raznju pečene-ga nočnega strahu. Na ka-zen so čisto pozabili.

Zapisal P. Romanič

Stal sem na straži, skrit za leskovim grmom. Tik pod mojimi nogami je peljala cesta iz Soteske proti Žužemberku. Dalje, deset metrov pod njo, je tiho tekla Krka. Prav nič ni motila opoldanske tišine. Le kdaj pa kdaj se je od nje sem čulo kratko frfotanje kril. Čopasti pondirek se je spreletel nad vodo, zarisal brazdo po površini in spet obsedel na njej. Takoj za njim se je pognal še drugi in ko ga je dohitel, se je še sam spustil poleg njega. Potem sta počasi in neslišno plavala dalje, medtem ko sta se brazdi za njima zilili v zrcalno gladino reke.

»Poglej če že kdo nese kosilo!« mi je iz kolibe za mojim hrbtom zaklical Švejk, ki se je pravkar prebudil iz kratkega sna po predani zmeni.

Zdrzil sem se. Bil sem čisto pozabil, da sem na straži. V trenutku mi je skozi misli zletela vrsta očitkov: »Lep stražar si! Predajaš se sanjarjenju, namesto da bi napeto opazoval po cesti in prisluškoval vsakemu šumu. Toda sedaj ni čas za očitke. Le pozornejši moram biti, res pozornejši!« sem si dopovedoval, medtem ko sem vrgel pogled proti Soteski. Izza ovinka, nekaj desetnih korakov proč, ni bilo še nikogar. Dalje proti gradu je cesto zakrival nizki gozd in strmo pobočje, ki se je dvigalo na tej strani reke.

»Nikogar še ni!« sem mu odvrnil.

Švejk z odgovorom očitno ni bil zadovoljen. »Presneti kuharji! Nikake vojaške točnosti ne poznajo. Mencajo in mencajo okrog kotlov, da že kaj narobe izpade; ali se jim vse skupaj prismoji, ali pa za obed ni več časa, ker ga je bilo za kuho preveč. Potlej se pa lačen pretepaš po svetlu.«

V resnici še ni bil čas za kosilo, toda Švejk ni nikdar vzdržal dolgo molče. Prav zaradi te gostobesednosti, neuničljive dobre volje in smisla za humor se ga je v četi tudi prijel ime Švejk.

Tako sem moral tudi jaz tokrat še nekajkrat pogledati po cesti proti Soteski, predno so se končno izza ovinka zaslili koraki. Na naše začudenje pa so namesto enega prišli kar trije, brez kosila sicer, zato pa z nahrbtniki na ramah. Da so imeli s seboj tudi orožje ni potrebno posebej omenjati, saj brez njega nismo šli tedaj nikoli nikamor.

Odhod

»Pospravite hitro svoje stvari ter se vrnite v četo!« nam je kar s ceste zaklical prvi med njimi in ker je takoj opazil začudenje na naših obrazih, je bolj tiho dodal:

»Menda nekam odpotujete.«

Ko so nato vsi trije v kolibi odložili nahrbtnike, je nadaljeval: »Spotoma obedujte v kuhinji,

Bil sem na prvem kongresu protifašističnih žena Slovenije

Dlje, ko je trajal kongres, bolj smo občudovali te žene

potem pa se javite v komandi čete!«

Novice, da gremo na pot smo bili veseli vsi trije. Saj smo bili že dvajset dni nepretrgoma v Soteski in je torej razumljivo, da smo si zaželeli spremembe, dasi ravno življenje v zaščitnem bataljonu glavnega štaba Slovenije ni bilo dolgočasno in je bilo tudi sicer skrbno urejeno.

No, Švejk je bil odhoda s straže vesel še zaradi nečesa drugega. Spet bo videl četno komisarko Dragico. Neizpovedana in skrbno prikrita ljubezen je bila to. Dragica zanj seveda ni vedela. Ob tem poglavju je Švejkova gostobesednost popolnoma odpovedala: zavila se je v debelo odejo molka. Tako je ljubezen opazil v Švejkovih očeh le skrben opazovalec, na političnih urah, ki nam jih je držala Dragica.

Ko smo tovariše na kratko seznanili z naloga mi straže in je prvi med njimi prevzel izmeno, smo zavihteli nahrbtnike na ramena in se napotili proti gradu Soteski.

Takoj po kosilu smo se javili v komandi čete. Komandirja ni bilo, ker je bil nekje na poti, zato nas je sprejela komisarka Dragica.

»Vrnili ste se!« je pričela. »Sedaj se takoj pripravite za pot. Obrijte se, postrizite, preoblecite perilo in očistite obleko. Raztrgan ni menda nihče. Točno ob pol treh pa boste z nahrbtniki in orožjem pripravljeni, da vas pregledam, če ste res v redu. Z vami gre Sokol.«

Sokol je bil desetar, komandir oddelka. Doma je bil nekje iz Bosne. Pred vojno je, skoraj še otrok, z bosanskimi konjički prenašal metre po slovenskih gozdovih. Ko se je prvič srečal s partizani, je pustil metre in odšel s partizani. Nekoliko se je že navadil slovenščine, no kljub temu ga je vsaka beseda izdajala, da ni Slovenec. Bil je vedno vesel in zato priljubljen v četi.

Točno ob pol treh nas je Sokol poravnal v vrsto in javil komisarki, da smo pripravljeni. Bilo nas je deset.

Ko nas je pregledala in ugotovila, da smo »fantje od fare«, kot je dejala v šali, se je postavila pred nas, na sredino vrste. Bila

je za glavo in pol manjša od nas, drobna in nežna, stara komaj osemnajst let. Nikoli nisem opazil ali slišal, da ji je kdaj kateri od partizanov iz čete ugovarjal ali kakorkoli nasprotoval. Morda smo jo cenili in ji bili poslušni prav zaradi njene telesne šibkosti, dasiravno je tudi kot komisarka bila do nas vedno skrbna in pravična.

»Odhajate na pot,« je pričela, »zaradi katere vam kot ženska zavidam. Upam, da boste vse te dni dostojni imena partizan in da ne bom o vas nikoli slišala ničesar slabega. Mislite na obnašanje in zunanost. Pazite tudi na konje, ki gredo z vami.

Iz naroda hlapcev v narod junakov!

Vaš nadrejeni za ta čas je tovariš Sokol. On vam bo tudi povedal, ko bo čas za to, kam greste in kaj bo vaša dolžnost.« Obrnila se je proti Sokolu. »Krenite!«

Pozdravili smo. Sokol je izdal kratko povelje in že smo se spustili proti cesti. Na cesti nas je čakal voz. Poskakali smo nanj, položili nahrbtnike pod sedeže, puške pa smo stisnili med kolena. Voznik, partizan, je pognal. Konji so potegnili in se spustili v lahen dir. Gumijasta kolesa so neslišno drsela po cesti. Slišati je bilo le peketanje konjskih kopit.

»Kam neki gremo? Tako prijetno se tudi v zaščitnem bataljonu glavnega štaba le redko potuje. In potem, čemu tolika skrb komisarke Dragice za naš zunanji videz?« Tako smo vrtali in razpredali misli, glasno pa ni sprasoval nihče.

Tik pred Dobrničem je Sokol velel vozniku naj ustavi.

»Tovariši!« je pričel. »Jutri in pojutrišnjem bo v Dobrnič prvi kongres protifašističnih žena Slovenije. Mi smo poslani nanj kot predstavniki partizanov – borcev. Kaj več ne vem niti jaz. Ostalo bomo izvedeli šele v Dobrnič.«

V vasi se je Sokol takoj javil organizacijskemu odboru. Ko je prejel navodila, je voznika s konji in vozom poslal k hiši, ki nam je bila dodeljena za prenočevanje. Naročil mu je naj nakrmi in napoji konje.

Da bi šli takoj spat, je bilo prezgodaj, saj je bil še dan. Sklenili smo, da gremo v gostilno, ki je

stala sredi vasi. Tedaj je še vsakdo imel kako liro v žepu.

Srečanje z neznankama

V gostilni je bilo zbranih že nekaj tovarišic, sodeč po videzu so bile delegatke kongresa. Sokol, ki je prvi vstopil, se je zato nekoliko plašno oziral po mizah. Najstarejša med njimi je to opazila ter nas brž povabila naj prisedemo. Poleg nje je sedela le še ena tovarišica, še mlado dekle, in zato je bilo ob veliki mizi prostora za nas vse. Prisedli smo. Obe sta nas z zanimanjem ogledovali in ko je starejša opazila, da imamo namen naročiti šilce žganja za vsakega, je poklicala natakarico in ji velela naj nam prinese pol litra žganja. Njena pozornost in naklonjenost sta nas presenetili in Sokol se ji je zahvalil za nas vse.

»Kam ste namenjeni?« je skušala, brž ko smo napravili požirek, razbiti molk in napraviti ozračje ob mizi čimbolj prijetno. »Če seveda smeja vedeti!« je še dodala.

Odgovor smo prepustili Sokolu, pa tudi ta ni vedel kaj naj bi rekel, da bi bilo prav. Povedati, da smo prišli na kongres, ko vendar še ni vedel ali sta tudi oni dve prišli zato sem, bi bila groba kršitev konspiracije. Zato se je izvil: »Tja kamor sta namenjeni najbrže tudi vedeti!«

»Torej bodo tudi partizani na kongresu?« se je začudila starejša.

»Da, to kar nas vidite tukaj.«

»Veseli sva, da vas vidi!« je nadaljevala. »Saj vso pot iz Ljubljane nisva srečali menda nobenega partizana. Presneto ste dobro zamaskirani. Že sva mislili, da se bova morali vrniti v Ljubljano, a da si niti partizanov ne bova mogli pošteno ogledati. Zato si bova vas sedaj nekoliko.«

Po kratkem premolku je nadaljevala: »Od kje pa ste? Iz katere brigade, mislim. Če nisem seveda spet preveč radovedna?«

»Tega vam ne morem povedati!« je odgovoril Sokol. »To je vojaška tajnost. Tudi mi bi najbrže hoteli preveč vedeti, če bi vaju vprašali kdo sta.«

Tovarišica se je nasmehnila.

Tako je bil led prebit. Oni dve in mi smo sedaj vedeli kako daleč gremo lahko v izpraševanju in kaj mora ostati zavito v plašč konspiracije. Razpletel se je prijeten razgovor. Oni dve sta pripovedovali o svojem potovanju iz Ljubljane, o skrbi, ki sta jo imeli zaradi prehoda preko žice, o težavah pri prehodu Ljubljane in o naporni poti do Dobrniča, mi pa smo pripovedovali o borbah in o življenju v partizanih. Švejk, ki je bil doma iz Ljubljane, je bil še celo neizčrpen s svojimi vprašanji o življenju v Ljubljani, o znancih in sorodnikih. Ugotovili smo, da sta zelo dobro poznali prilike v Ljubljani, zlasti starejša. Zato nas je vprašanje,

kdo da sta, še močneje mučilo.

Šele mnogo kasneje, po osvoboditvi, ko sem bil že v Ljubljani, sem izvedel kdo sta bili: Zihnerlova mama in Pezdირjeva Mimi iz Rožne doline.

Kongres

Drugi dan zjutraj se je pričel kongres. Po uvodnem pozdravu z zastavo, ki ga je opravila naša desetina, smo prisostvovali referatom in razpravi in v izmenah držali častno stražo ob delovnem predsedstvu kongresa.

V enem od odmorov sem srečal na hodniku nekdanjo sošolko Cirilo. Vesel sem bil srečanja, saj se že dve leti nisva videla. Bila je terenska delavka v okolici Trebnjega. Poznal sem še nekaj delegatk, med njimi Šobarjevo mamo iz Lázov. Še vedno je nosila temno žalno obleko in ruto. Pred meseci ji je padla, kot komisarka čete, najmlajša hči Milka, pred tem pa že tudi najstarejša hči Micka. Toda čakala jo je še nova žrtev, za kar tedaj seveda ni vedela: nekaj mesecev kasneje ji je na Javorovici pod Gorjanci padla tretja hči, Tončka, komisarka 4. bataljona Cankarjeve brigade.

V svojih referatih in v razpravi so delegatke kongresa mnogo govorile o nalogah, ki so jih že opravile in še več o onih, ki jih še čakajo. O težavah in nevarnostih pri izpolnjevanju teh nalog ni bilo skoraj besede. Naslednjega dne so prišli na kongres še major Johns, vodja angleške misije pri glavnem štabu Slovenije, general Jaka Avšič, namestnik poveljnika glavnega štaba in z njim komisarka Dragica.

Dlje ko je trajal kongres, bolj smo občudovali vse te žene in vse večje spoštovanje smo čutili do njih. Vsaka od njih je doprinašala nemajhen delež k narodnoosvobodilnemu boju: nekatere od njih na vodilnih mestih v organizaciji; druge kot terenske delavke na osvobojenem ali polosvobojenem ozemlju; tretje v žici, v stalni nevarnosti za svoje življenje in življenje svojih dragih. Teden dni in še več so se nekatere prebijale skozi žice in zasede, da bi prišle na kongres. Pot nazaj bo enako težka, morda še težavnejša. In kdo ve kaj jih čaka doma? Morda bo vrnitvi ne bodo več našle ne doma ne otrok. Morda pa nad hišo vse te dni visi gestapovsko oko in čaka kdaj se bodo vrnile. Vse to so vedele, ko so odhajale na pot, toda šle so kljub temu. Zato ker so htele storiti vse kar je bilo v njihovih močeh, da bo domovina čimprej svobodna.

Polde Štukelj

BRKINI

Pionirji na delovni akciji

Skupina najmlajših brigadirjev na letošnji mladinski delovni akciji Brkini 78

Ob uspehih lanskoletne pionirske delovne brigade dr. France Prešeren, sestavljene iz kranjskih in jeseniških pionirjev, je tudi letos odšla v Brkine pionirska delovna brigada iz Gorenjske.

Brigada je štela 57 pionirjev med katerimi je bilo kar 24 pionirk, ki jih je vodil šestnajstletni Kranjčan Vine Bešter. Delo namestnika komandanta je opravljal Mile Kozamer, medtem ko je brigadno konferenco vodila Breda Mihalič. Pri delu pa jim je mentorsko pomagal Brane Pagon, sekretar OK ZSMS Jesenice.

Na akciji so pionirji dosegali dobre delovne uspehe. Poleg tega pa so organizirali številna športna tekmovanja v odbojki, streljanju, šahu, namiznem tenisu itd. Pripravili so tudi taborni ogenj, kulturno zabavni večer, izdali kar pet biltenov, 14 stenskih časopisov, organizirali dve interni predavanji o organiziranosti ZSMS in sestavi skupščin občin.

Pionirji so delali na različnih deloviščih. Poprečni delovni učinek pionirjev je bil v izmeni kar 233,3 odstotka, na udarni dan pa so dosegli kar 274,2 odstotka nad delovno normo. Njihovo delo pa ni bilo končano na delovišču, saj so tudi v popoldanskih urah udarniško pomagali vaščanom pri hišnih opravilih od umivanja posode do spravila sena.

Po vseh delovnih uspehih na delovišču in pri interesnih dejavnostih v naselju ni izostal tudi končni uspeh, saj je pionirska delovna brigada »France Prešeren« osvojila vsa možna priznanja. Bila je namreč kar štirikrat udarna in s tem osvojila tudi trak akcije Brkini 78. Pionirji-brigadirji so si prislužili 18 udarniških značk in 16 priznanj komandanta akcije in s tem so nedvomno pionirji-brigadirji iz Jesenic in Kranja upravičili zaupanje organizatorja DPM občine Kranj.

B. V.

OSANKARICA NA POHORJU

Padli so braneč tisto najsvetlejšo – svobodo

Pravzaprav skorajda ne mine dan, zlasti ne nedelja, praznik, da ne bi skupina ljudi iz raznih krajev naše domovine, tudi iz drugih republik napotila v osrčje vedno tajinstvenih pohorskih gozdov, kjer bi se poklonila spominu na padle junake prvega Pohorskega bataljona, ko je padel legandarni Šarh s svojimi tremi sinovi. Tedaj je v neenaki borbi padlo 69 bork in borcev, ki je tu, sredi globokega gozda, kjer je prezimoval v zemljankah izkruval do zadnjega moža. Ujet je bil en ranjeni borec in še tega je potem okupator ustrelil v Primožu pri Ljubnem.

Tudi zadnjo nedeljo je prišlo na Osankarico, kjer je urejen muzej o pohorskih partizanih nekaj nad 600 udeležencev, ki so se v Slovenski Bistrici zbrali na XVII. srečanju bratstva in prijateljstva občanov devetih občin in SR Hrvatske in SR Slovenije, ki so se pri Treh žeblih, na kraju zadnjega boja junaških pohorskih partizanov, poklonili spominu ter si pod strokovnim vodstvom ogledali spominski muzej NOB na Pohorju oziroma Osankarici.

Zbranim je o dogodkih, revoluciji, borbah pohorskih partizanov, govoril predsednik SO Slovenska Bistrica Mihael Spindler. Med drugimi uglednimi političnimi predstavniki, ki so prišli ob res lepem vremenu na Pohorje, naj omenimo Mirana Potrča. Res je, da so sicer že mnogi, ki so se zadnjo nedeljo (dne 17. 9.) že nič kolikokrat poklonili spominu na žrtve okupatorja, še tja vedno radi znova vračajo. Brez dvoma zgodovina ne bo mogla nikoli izpisati težavnih dni skupnega boja, v katerem so se številni borci širom naše domovine bojevali za svoje ljudstvo, za svetlejši dan nas vseh.

FRANJO HOVNİK

NOVA GORICA

Člani ANPI na obisku pri nas

V soboto 16. septembra 1978 je preko mednarodnega mejnega prehoda na Robiču z dvema avtobusoma pripelo na izlet, da si ogledajo naše partizanske kraje večje število članov ANPI s svojci iz mesta Vittorio Veneto v Italiji. V skupini so med drugimi uglednimi gosti bili tudi prof. Antonio della Libera, član KPI in podžupan mesta Vittorio Veneto, Luigi Casagrande, sekretar ANPI za Trevisansko pokrajino in Antonio Costalonga, predsednik ANPI za mesto Vittorio Veneto. Po kratkem postanku v Kobaridu, so se izletniki odpeljali v Cerkno, kjer so si poleg partizanske bolnišnice Franje ogledali in občudovali tudi šolo-spomenik NOB ter nato položili venec pred spomenik-kostnico. V Cerknem so bивše garibaldince sprejeli predstavniki krajevne organizacije ZB NOV in šole-spomenika NOB. Po odhodu iz Cerkna preko Mosta na Soči v Novo Gorico, so v Solkanu položili venec pred spomenik padlim borcem iz tega kraja. Tu so jih sprejeli poleg predsednika za stike z zamejstvom pri Skupščini občine Nova Gorica tovariša Rajka Korenča še trije predstavniki komisije za zamejstvo pri občinskem odboru ZZB NOV Nova Gorica. Franjo Lojk, član te komisije je v kratkem nagovoru izletnike tople pozdravil in jim zaželel dobrodošlico ter se jim zahvalil za obisk. Predstavniki ANPI iz Vittorio Veneto je v svojem nagovoru omenil med drugim naslednje: »Nacionalno združenje italijanskih partizanov iz mesta Vittorio Veneto, odlikovano z zlato medaljo za vojne zasluge v osvobodilnem boju, vas bratsko pozdravlja. Naš obisk je povezan s tem, da se okrepi bratstvo, ki je bilo skovano s krvjo padlih Jugoslovancev in Italijanov, ki v vaši deželi počivajo. Sodelovanje na bojnem polju v času osvobodilnega boja v vaši deželi nas je stalo Italijane preko 20.000 padlih, zato naša današnja prisotnost pri vas je, da se poklonimo s hvaležnostjo vsem jugoslovanskim in italijanskim borcem, ki so v boju padli za isti cilj, to je za mir in svobodo.«

V bližnji Furlaniji so člani ANPI v sodelovanju z člani slovenske organizacije ZZB NOV postavili spomenik na katerem je v slovenskem in italijanskem jeziku napisano sledeče: »VI STE S KRVJO SKOVALI BRATSTVO ZATO, DA BI VSE LJUDSTVO SVOBODNO ŽIVELO.«

Pri spomeniku padlim borcem v Solkanu je govoril tudi podžupan mesta Vittorio Veneto in opisal plodno sodelovanje med obema deželama. Po končani slovesnosti, so se nekdanji italijanski partizani odpeljali v hotel Park, kjer so jih poleg predstavnikov ZZB NOV sprejeli tudi Mario Fantini-Sasso, predsednik ANPI za goriško pokrajino in predstavniki ANPI za Gorico in Ronki.

Med garibaldinci iz Vittoria Veneta je bil tudi Luigi Casagrande, ki se je med vojno boril v 2. bosanskem udarnem korpusu, Leda Azzalini-Marisca, hrabra garibaldinka, komandir čete v diviziji »Nino Nanetti« in Angelo Cacan-Barba ter drugi.

Naslednji dan so si gostje iz Italije ogledali še Ljubljano, položili pred spomenik na Trgu republike lovrov venec, zatem pa nadaljevali pot na Urh, v Postojno, Sežano in proti domu v Vittorio Veneto.

IVO GABRIJELČIČ

LJUBNO OB SAVINJI

Brigadirski zdravo Mitji Ribičiču

Na proslavi 35-letnice ustanovitve 6. SNOUB »Slavka Šlandra« in zbora borcev te brigade ob prazniku mozirske občine so se na slovesnosti zbrali tudi brigadirji mladinske delovne brigade »Slavka Šlandra« občine Mozirje, ki so letos sodelovali na delovni akciji v Slovenskih goricah. Brigada je bila večkrat pohvaljena. Komandant brigade je bil Ivo Kekec. Člani MDB so v Ljubnem na zbornem mestu borcev Šlandrove brigade pričakali prihod prvega komisarja te brigade Mitjo Ribičiča, ki so ga tople pozdravili.

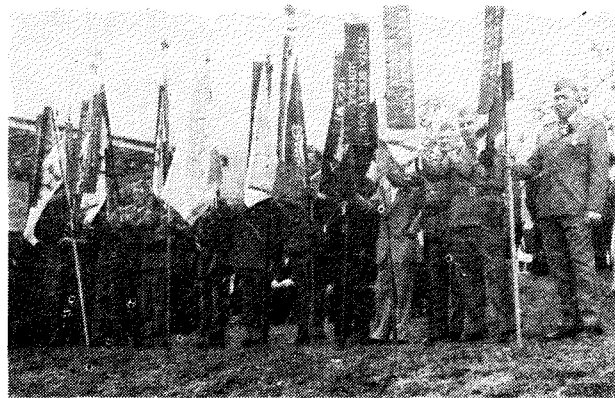

Člani MDB Slavka Šlandra ob pozdravu Mitje Ribičiča-Cirila B. B.

ŠENTANEL

Prispevali so svoj delež

Zelo uspelega in izredno tovariškega srečanja delavcev in borcev in aktivistov NOB slovenskih železarn v Sentanelu, so se udeležili tudi zastavonoše krajevnih organizacij slovenskih železarn. Na zbornem mestu so prikorakali v sprevedu ob zvokih pihalnega orkestra Ravenskih železarjev in s svojo prisotnostjo prispevali svoj delež k uspehi prireditvi.

Zastavonoše KO ZB NOV slovenskih železarn.

B. B.

POSTOJNA

Najboljšim upokojemcem diplome in pokale

Zveza društev upokojemcev Slovenije je organizirala v Postojni tretje republiško tekmovanje za svoje člane v balinanju, kegljanju in reševanju križank. Društvo upokojemcev iz Postojne je zgledno pripravilo tekmovanje.

V kegljanju je nastopilo 7 šestčlanskih ekip, ki so se pomerile v dveh borbenih igrah. Prvo mesto je osvojila ekipa iz Kopra s tekmovalci Svetina, Basta, Čopi, Žagar, Andrejosevič, Hlače in Intihar pred Jesenicami, Kočevjem, Ljubljano-Šiško, Postojno, Hrastnikom in Mursko Soboto.

V balinanju je nastopilo 6 štiričlanskih ekip. Že tretjič zapored so Šiškarji osvojili najvišji naslov. Za to ekipo so nastopali: Djurovič, Venika, Kos in Znidarič. V ekipni uvrstitvi so bili drugi Jeseničani, tretji Postojnčani itd.

Na pobudo upokojemca Torija iz Tolmina je bilo prvič tudi republiško tekmovanje upokojemcev v reševanju križank v ekipni in posamični konkurenci.

Prvo mesto je osvojila ekipa Tolmina, med posamezniki pa 80-letni Ivan Rutar iz Tolmina.

Predsednik DU iz Postojne Garzarolli in predsednik ZDUS Batagelj sta ob zaključku tekmovanja podelila najboljšim ekipam pokale in diplome z željo, da bi bilo prihodnje republiško tekmovanje še bolj množično, saj so taka srečanja nadvse koristna in spodbudna.

VINKO BOVCON

FRAM

Krajevni praznik

Letošnji krajevni praznik tega kraja je bil še posebno slovesen. Dan pred praznikom so na Planici (Nemci so jo 1944 leta požgali) odprli Partizanski dom, ki so ga zgradili s prostovoljnimi prispevki in ob pomoči nekaterih delovnih organizacij. Na otvoritveni svečanosti je govoril Jože Florjančič, sekretar občinske konference ZKS Maribor. V kulturnem programu so sodelovali: gasilska godba na pihala Maribor, moški pevski zbor »Obrtnik« iz Maribora in gledališče ljudske vstaje Maribor.

Na sam praznik pa so proslavili 35-letnico ustanovitve XIII. SNOUB Mirka Bračiča. Ob tej priložnosti so imeli slavnostno sejo zbora delegatov KS Frama in družbeno-političnih organizacij, odprli spominski kotiček XIII. SNOUB Mirka Bračiča na tamkajšnji šoli, ki nosi ime te brigade. Nato pa so se zbrali preživeli borci te partizanske enote in skupaj z ostalimi udeleženci krenili na osrednjo svečanost, ki je bila pred domom družbenih organizacij in na kateri je govoril nekdanji politični komisar XIII. SNOUB Mirka Bračiča, pomočnik zveznega sekretarja za ljudsko obrambo generalpolkovnik Ivan Dolničar-Janošič. Zatem so učenci osnovne šole Bračičeve brigade izvajali recital »Legenda o XIII. brigadi«. Nastopili so še: združena pevska zbor KUD dr. Pavel Turner iz Frama in Slivnice ter godba na pihala iz Slovenjskih Konjic. Nato pa so se udeleženci povsili in obujali spomine na tovariškem srečanju.

DRAGO MIKLAVEC

V letošnji zadnji izmeni je bilo na urjenju 106 fantov in 35 deklet. Čeprav je bila deklet kar tretjina, je bil program urjenja uresničen tako, kot da bili v taboru samo fantje. Dekletom gre torej vsa pohvala, saj so morale vzdržati številne napore, ki so jih celo nekateri fantje komaj zmogli.

Na obisku pri urjenju mladih prostovoljcev v Ribniškem selu pri Mariboru, ki so se odločili, da bodo po končanem sedemdnevem urjenju okrepili enote teritorialne obrambe

Mariborski ribniki so prijetna izletniška točka številnih Mariborčanov. Zdaj so ti obiski manj številni, kajti

Na obisku pri urjenju mladih prostovoljcev v Ribniškem selu pri Mariboru, ki so se odločili, da bodo po končanem sedemdnevem urjenju okrepili enote teritorialne obrambe

Z znojem in trudom za boljši jutri

Komisar
ROBERT MEDVED

preureditvena dela na ribnikih še niso končana, vendar se tu, prav na koncu teh ribnikov, vrvež, mladost in življenje že štirinajst dni nenehno prebujajo ob petih zjutraj in se ne poležejo vse tja do 22. ure.

Minulo nedeljo je namreč končala s sedemdnevem urjenjem letošnja že druga in zadnja izmena mladincev in mladink-prostovoljcev z vajami, na katerih so si pridobili osnovne vojaške veščine z namenom, da bodo kar najbolje pripravljeni stopili v enote teritorialne obrambe in uspešno branili našo družbenopolitično ureditev in neodvisnost, skupaj z ostalimi dejavniki SLO.

Deseti kongres ZK Jugoslavije je opredelil najpomembnejše naloge, ki zadevajo obrambo domovine in dal pri tem močno spodbudo razvoju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite v prihodnje.

Revolucionarne spremembe, ki smo jih dosegli v proizvodnih odnosih in tudi v razvoju družbeno ekonomskega in političnega sistema, seveda na osnovah ustave in zakona o združenem delu, so prispevale velik delež h krepitvi in organiziranju obrambe in zaščite v vseh strukturah družbe in hkrati odprle nove možnosti za krepitev obrambe in samozaščitne sposobnosti naše samoupravne družbe.

Štiri leta, pet generacij

V taboru mariborske teritorialne obrambe v Ribniškem selu, nedaleč od Treh ribnikov, se je doslej usposabljaljo okoli 1500 mladincev in mladink iz mariborskih strokovnih, srednjih in višjih šol ter delovnih organizacij.

V štirih letih je uspešno končalo urjenje kar pet generacij. Tri leta zapored je bila v taboru teritorialne obrambe po ena skupina mladincev in mladink, letos pa so bili v štabu teritorialne obrambe občine Maribor skoraj prisiljeni organizirati urjenje za dve skupini, kajti spričo velikega zanimanja mladincev in mladink, drugače tudi ni bilo mogoče.

Slikoviti tabor teritorialne obrambe, je po nekaterih vesteh letos zadnjič gostoval v Ribniškem selu, kajti zanimanje mladih za vključevanje v enote teritorialne

Komandant
PETER MARENDIĆ

Kdo pa so ti mladi fantje...

obrambe je preraslo vsa pričakovanja in prav zato bo novo tovrstno središče za usposabljanje mladih in ostalih struktur v konceptu našega splošnega ljudskega odpora za Maribor zares velika pridobitev.

Sedem dni je velika preizkušnja

V sedmih dneh, kolikor traja usposabljanje mladih prostovoljcev za enote teritorialne obrambe, je za slehernega velika preizkušnja, kajti tu se ne meri samo vojaško znanje in druge strokovne veščine, temveč se mora sleherni kaliti in prekaliti v premagovanju težav, ki jih narekuje pospešeni osnovni program vojaških veščin in pa številne proste dejavnosti,

METKA ČERNEJ je iz Maribora. Ko bo končala šolanje bo trgovka.

»Iz naše šole nas je več tukaj, medtem ko sem iz našega razreda edina. Kaj naj rečem o delu in življenju v našem taboru? Prijetno nam je, prijetna je tudi misel, da bom odslej znala tudi z orožjem braniti našo domovino!«

Mentor
ANĐELKA KATIĆ

kajti samoodločanje z dogovarjanjem in brez prisile, so tiste komponente, s katerimi so si komandant PETER MARENDIĆ in komisar ROBERT MEDVED z devetimi mentorji nenehno prizadevali, da bi te vrednote prešle prav v slehernega mladega bodočega teritorialca.

Budne straže

Kdo ve koliko je okoli tabora stražarskih mest, vidnih in nevidnih stražarjev, ki noč in dan bdijo in skrbijo, da ne bi prišel v tabor kdo, ki ni zaželen.

Pred glavnim vhodom v tabor je zapornica in ob njej stražar. V tabor smejo le prostovoljci v rumenosivozelenih uniformah, ki so bolj podobne močeradam. Zato so tudi mladi v taboru dobili popularno ime »močeradarji«. No, v tabor smejo tudi starši in še kdo izmed povabljenih.

Najprej jok, potem pa veselje

Mladi v mariborskih poklicnih, srednjih in višjih šolah pa tudi tisti iz delovnih organizacij, se kaj radi odločajo za enotedenska urjenja. Velik odziv mladih je še posebno od tam, kjer so mentorji v šolah prispevali svoj delež k popularizaciji in predstavitvi enot teritorialne obrambe.

To se je sicer zgodilo lani, vendar je vredno zapisa.

V tabor je prišla mati in jokaje povedala, da je hčerka kljub njenemu odločnemu ne, vseeno prišla na urjenje v tabor. Komandantu in komisarju je ostalo le, da tej materi pokažejo tabor, jo seznani z delom in življenjem in ji prikažejo resnično življenje mladih v njem. No in ko se je z dopoldanskega urjenja vrnila s pesmijo v tabor še skupina mladincev in mladink, v kateri je bila tudi njena hči, sta se prvotni jok in zaskrbljenost spremenila v preše-

DIJAZ MUJANOVIĆ je doma iz Prijedora, sicer pa je učenec poklicne gradbene šole v Mariboru.

»Sem nisem prišel slučajno, temveč je vzgojitelj v domu izbral najboljše. Bil sem tudi že v mladinski delovni brigadi. Prizadevam si, da bi bil tudi tu med najboljšimi. Ne bi rad razočaral vzgojitelja!«

DUŠAN PETRUŠIĆ iz Maribora, učenec šolskega centra za blagovni promet.

»Tu sem spoznal orožje, ki ga prej nisem poznal. Naporno je, vendar prijetno. Rad bi se pridružil enoti TO na našem terenu. Prizadeval sem si, da sem vojaške veščine dobro obvladal in ponosen bom, ko bom korakal z našimi teritorialci!«

Tudi ta dva kuharja v taboru TO v Mariboru sta iz vrst mladih prostovoljcev.

Stražarska služba je častna, naporna in zelo odgovorna pa vendar je vse to zmoglo tudi dekle sedemnajstih let

ren nasmeh in olajšanje. Ob slovesu pa je še dodala:

»Veste, doma imam še eno hčerko in ta bo zagotovo prihodnje leto med vami! Hvala vam.«

»Letos starši veliko obiskujejo svoje otroke«, pravi mentorica Anđelka Katić. »Povabili smo jih in prav je, da vidijo kaj počno njihovi otroci. Med nami imamo tudi psihologa, ki je nemalokrat mladincem in mladinkam pa tudi njihovim staršem v veliko pomoč.«

Dekleta boljša od fantov

»Poveljujete 106 fantom in kar 35 dekletom v tej zadnji izmeni«, sem se pošalil s komandantom Petrom Maren-

dičem, zares pa vprašal, kako dekleta sprejemajo obilico učne snovi, ki naj bi bila bolj fantovska?

»Moram reči, da sem z znanjem in prizadevnostjo deklet prijetno presenečen. Veste, nekateri fantje menijo, da veliko tega kar se tu učimo že znajo in spremljajo predavanja nekoliko manj zavzeto kot dekleta. Dokaj lep primer je to pri streljanju, ko dekleta v poprečju dosegajo boljše uspehe kot fantje.«

Srečanja z borci so vedno zanimiva

V okviru popoldanskih in večernih dejavnosti med ka-

tere sodijo številne športne zvrsti in obrambni dan, se sleherna izmena mladih bodočih teritorialcev sreča ob tabornem ognju s pripadniki ene izmed mariborskih vojaških enot in pa z nekdanjimi borci, ki pripovedujejo mladim o dogodkih med NOB in odgovarjajo na številna vprašanja, ki zanimajo mlade. Minuli torek so bili njihovi gostje nekdanji borci in aktivisti Silvester Duh, Stane Krištof in Ivo Skerlovnik, ki so najprej seznanili mlade o razvoju NOB na Štajerskem, zatem pa odgovarjali na številna vprašanja. Naj naštejemo samo nekatera:

Kje ste dobili orožje? Zakaj sta se odločili za NOB? Kako ste prišli v ZK? Kako je bilo s kulturnim delom med NOB? Na kakšen način ste si pridobili orožje? Kako ste ravnali z ujetniki itd.

Vprašan in zanimivih odgovorov ni bilo konca. Taborni ogenj je že skoraj dogoreval in naznanjal čas počitka, ko so gostje zapustili tabor.

Ob dvaindvajsetih je v taboru zavladal mir, samo koraki stražarjev so podrsavali po odpadajočem listju. Natanko čez sedem ur je tabor spet zaživel. In tako iz dneva v dan.

Najboljše predlagajo v članstvo ZK

Po končanem urjenju, ob slovesnem zaključku, predstavijo najboljšega mladince ali mladinko, ki ga izberejo sami, njihov predlog pa potrdi svet tabora. Poleg tega predlagajo najprizadevnejše tudi za sprejem v članstvo ZK. V vseh izmenah doslej so jih predlagali kar 180

Samo še zaobljuba

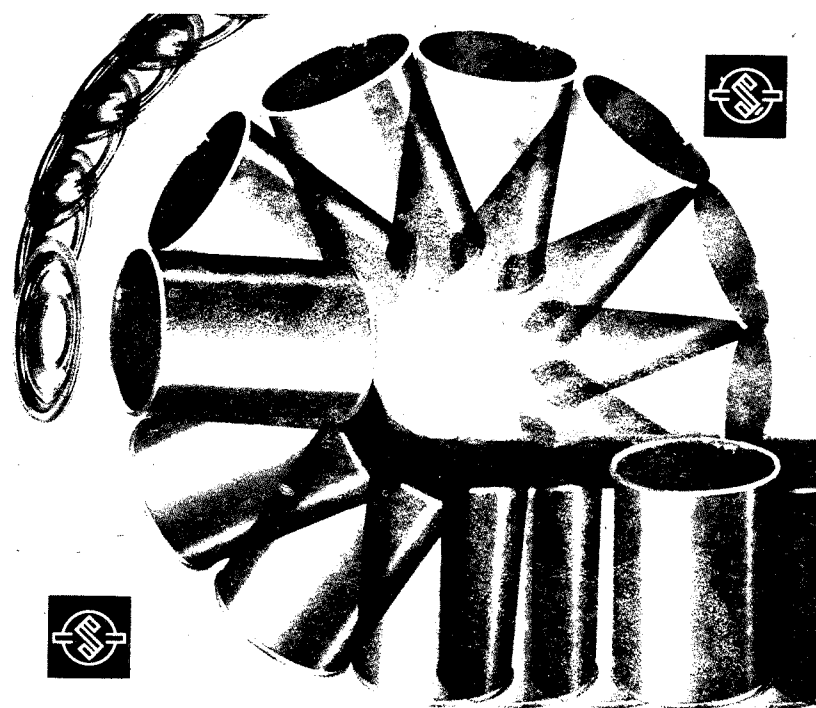
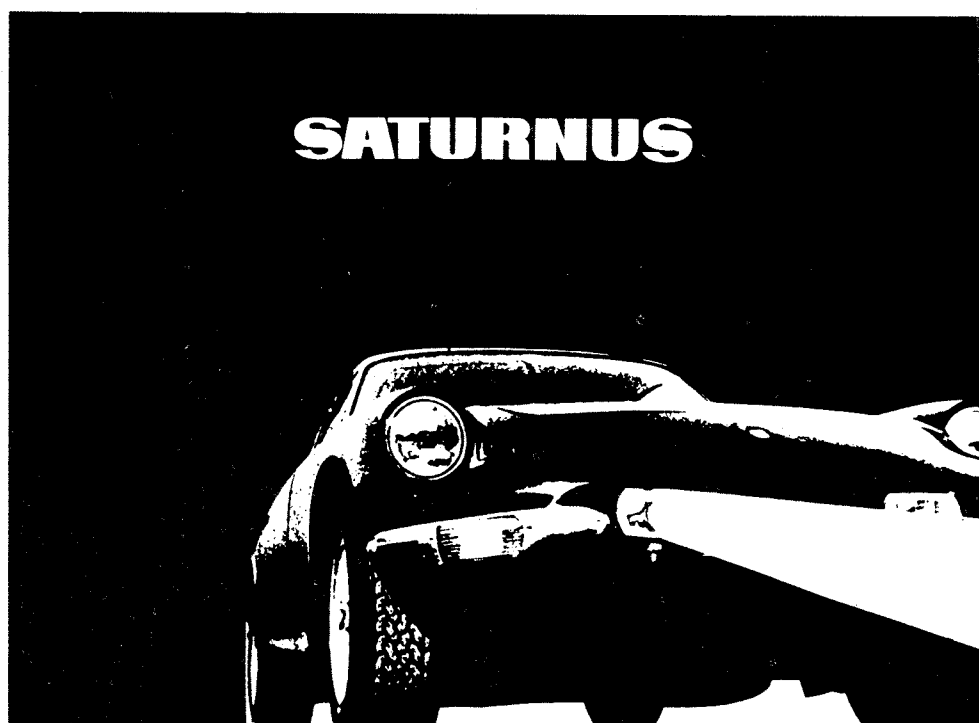
Letošnji dve izmeni mladih prostovoljcev čaka sedmega oktobra letos na Osankarici samo še svečana zaobljuba po kateri bodo postali zares pravi teritorialci in večina med njimi bo razporejena v enote teritorialne obrambe na njihovem terenu in tako se bodo pridružili številni družini strokovno usposobljenih ljudi, ki bodo vedno, če bo treba seveda, znali braniti domovino in vse njene vrednosti.

Tone Urbas

DEJAN BURK iz Maribora:

»Vesel sem, da so me sprejeli na urjenje. Prizadevam si, da bi kar najbolje obvladal vso učno snov in tako pokazal članom teritorialne enote na našem območju kaj znam!«

ELEKTRO STROJNO PODJETJE – PO

61107 LJUBLJANA VII, Aleševčeva ul. 52, pp 80
Telefon: h.c. 56-944, direktor 57-987, komerciala 56-950
Tekoči račun pri SDK Ljubljana 50104-601-26453

Program proizvodnje: el. bojlerji, kuhinjske nape in
prezračevalci; v sodelovanju s TKI-Hrastnik,
mikromehčalci vode

PRODAJA plinske pretočne grelnike vode in etažne peči
za centralno ogrevanje izdelane po licenci »JUNKERS«

KEMIČNA INDUSTRIJA MEDVODE

DONIT

TELEFON: 71 106

TELEX: 31 365

filtri za gorivo, zrak in olje za motorje
z notranjim izgorevanjem in
industrijski filtri • tesnilni materiali •
kovinoplastična tesnila za motorno in
drugo industrijo • sintetične smole •
mase za stiskanje • tekoča plastika •
odpreski iz plastičnih mas in frikcijskih
materialov • tehnični laminati • žične
in plastične tkanine, pletiva in mreže •
sintetična lepila • polirne in brusne
paste • elektroizolacijski materiali iz
porcelana • elektroizolacijski vozli in
razdelilneomarice • okrasna keramika •
poliestrski laminati in drugi izdelki •
elektroimpregnacijski materiali •
antene • gumbi • čistilna sredstva •

KRIŽANKA

SESTAVIL:	PREDLOGA	VOĐNA	ZVRST	GL. MESTO
KOPRIVSEK	DBLEKE	ZIVAL	ZORAVLIENJ.	BIH
VELIK				
OGENI				
GOROVJE V				
BOLGARIJI				
AVAR				
AVSIČ				
TV-15	PREHOD	TO JE		
	ČEZ REKO	KDO		
		GOVORI		
		EKAVSKO		
MERILA				
SPONA				
RISAL:	BUDISTIČNO	PREDSTAVN.	JANEZ	JAPONSKI
JAK	SVETIŠČE	ALARODOV	HOČEVAR	POLITIK
			SAMSON	KOSITER
			IN	
RANOCEL-				
NIŠTVO				FILMSKA
				ZVEZDA
AMINO-				
KISLINA				REKA V
				NEMČIJI
				NAŠA REKA
MORSKA				SKIT
PTICA				BOLEČINA
MESTO V				
MEHIKI				JOŽE
				AILEC
				TOMAZ
				KOSIR
KRAJ PRI			PREBIVALEC	
LJUBLJANI			ROVT	
NEGRI			TV-15	LOŠČILO
				TV-15

TEHNIKA – LJUBLJANA n. o. sol. o
Industrija gradbene keramike Trebnje

SINTER

keramične ploščice IGK

Sinter keramične ploščice se izdelujejo po povsem novem tehnološkem postopku suhe priprave surovine in suhega istočasnega stiskanja surovine (mase) in glazure, ter žganja na zelo visoki temperaturi do 1150° C, ki daje izdelku vrsto posebnih lastnosti:

- Izredno trdoto in odpornost glazure
- Izredno upogibno trdoto
- Odpornost na vremenske vplive, temperaturo sonca, ter popolno odpornost na mraz
- Odpornost na kisline in luge
- Odpornost na mehansko obrabo
- Uporabnost

6–7 po MOSH-ovi lestvici
300–400 kp/cm²
upijanje vode
1–3%

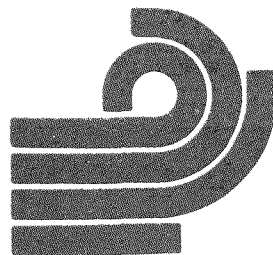
ustreza JUS-u, po naročilu izdelujemo popolno kislinsko odporne ploščice zaradi izredne trdote in debeline plasti glazure je le-ta skoraj neuničljiva

- za zunanje in notranje oblaganje
- za tla in fasade
- za industrijo in gospodinjstva
- za balkone in terase
- za posebne namene (nedrseče ploščice)
- glazirane in neglazirane v naravni rdeči in črni barvi
- gladke in nazobčene

200 × 200 × 10 in 100 × 200 × 10 mm
kalibrirane v 5 nazivnih področjih +0,4 mm

Izvedba:

Dimenzije:

brest
cerknica

industrija pohištva Jugoslavija
telefon 061/791-200 telex 31-167

dnevna
soba

zala

izdelke si lahko ogledate in
kupite v:

salonu pohištva brest cerknica
v prodajalni brest, v Mariboru
kneza koclja 6
v vseh specializiranih trgovinah
s pohištvom

STEKLARNA Hrpelje

TELEFON 81-261 — DIREKTOR 81-260 — TELEGRAM: STEKLARNA HRPELJE — ZIRO RACUN: 51420-601-11438 SOK SEŽANA

Proizvodnja
kozmetičnih steklenic
in gostinskega stekla.

LADJEDELNICA
SHIP YARD

2. OKTOBER

p.o. IZOLA

Popravila manjših lesenih in
železnih ladij
proizvodnja in izdelava
enostavnejših plovnih objektov do
1000 ton nosilnosti
izdelava raznih jeklenih
konstrukcij
remont in rekonstrukcija ladij.

SLOVENIJALES
TOZD Stanovanjska
oprema
Mestni trg 23
Ljubljana

s svojimi poslovnimi enota-
mi – trgovinami pohištva v:
Ljubljani, Titova 52
in Plemljeva 86, Vižmarje
Kranj, Savski log
Celje, Medlog 18
in Zidanškova 10
Slovenjgradec,
Glavni trg 26
Maribor, Cankarjeva 4
Hoče, pri Mariboru

Franci Kos

Mnogo prezgodaj je umrl znani borec, kape-tan I. klase, Franci Kos. Rodil se je leta 1924 v Po-novičah pri Litiji. Leta 1943 je kot prostovoljec odšel v Kamniško-zasav-ski odred KZO, Šlandro-vo brigado in četrto ope-rativno cono. Od tam je odšel v VOS in VDV bri-gado. Nato je bil načelnik štaba KZO do osvoboditve. Bil je večkrat odliko-van.

Janez Janežič

Janez Janežič se je rodil leta 1896 v vasi Zabukovje pri Sentru-pertu. Boril se je na ru-ski fronti, kjer je bil ujet. Leta 1941 je pričel z aktivnim delom za OF, bil je član rajon-skega odbora Mokro-nog. Delal je na mo-kronoškem področju. Bil je borec Gubčeve brigade. Zaradi slabe-ga zdravja je bil poslan v Belo krajino in na-prej na okrevanje v Bari. Za svoje zasluge je bil večkrat odliko-van. Pokopali smo ga v Mokronogu.

Alojz Vesel

V začetku julija je umrl Alojz Vesel iz Hriba v Lo-škem potoku. Rodil se je v delavski družini leta 1900. Vojna vihra ga je za-jela na Travnici in ta-koj po prihodu prvih par-tizanov je začel aktivno delovati za NOV. Italijani so ga aretirali in zaprli v ljubljanske zapore. Tudi po vojni je bil aktiven de-lavec.

Rezka
Predovnik

V Dolu pri Hrastniku je umrla predvojna revolu-cionarka, članica KP, Rezka Predovnik. Oku-pator jo je že leta 1941 z družino izgnal na Hrva-ško. Tudi tam se je pove-zala z organizatorji vstaje. Po osvoboditvi se je vrni-la domov in se vključila v družbeno politično življe-nje. Bila je tudi Brigadir-ka na progi Šamac-Sara-jevo leta 1947.

Marija Pucihar

V mesecu juliju smo se številni borci, prija-telji in znanci poslovili od Marije Pucihar – Zgončeve mame iz Iga. Z NOG je sodelo-vala od leta 1942, ka-kor tudi vsa njena dru-žina. Leta 1944 ji je umrl mož, kmalu za tem pa so domači izda-jalci aretirali in ubili sina Ivana, njo in dve hčerki pa pregnali v Nemčijo na prisilno delo, od koder se je vr-nila po končani vojni. Za zasluge med NOB je prejela medaljo za-slug za narod 2. stop-nje.

Tone Uljančič

Junija smo na trebanj-skem pokopališču pokopali aktivista in prvobor-ca Toneta Uljančiča, ki se je rodil pred 69 leti v Gor-njem Zemonu pri Ilirski Bistrici. Kot zavedni Slo-venec se je takoj v letu 1941 aktivno in organizi-rano vključil v delo OF, leta 1943 pa je kot aktivni borec stopil med borce Gubčeve brigade. Za svo-je delo med vojno in po vojni je prejel več odliko-vanj.

Franc Vehar

Na pokopališču v Žireh smo pokopali Franca Ve-harja, rojenega leta 1909. Z NOG je aktivno sodelo-val že od leta 1942, v sep-tembru leta 1943 je vsto-pil v Vojkovo brigado, kjer je kasneje postal ko-mandant mitraljezkega odreda. Za hrabrost je bil dvakrat odlikovan.

Mici Krivec

V Tolminu smo pokopali Mici Krivec. Rodila se je leta 1912 v Zatolmi-nu. Za NOB je pričela de-lati že v letu 1942. Zaradi sodelovanja je bila areti-rana ter odpeljana v trža-ške zapore in nato v kon-centracijsko taborišče v južno Italijo. Po kapitulaci-ji Italije se je vrnila do-mov in se takoj vključila v delo OF na vasi. Bila je ponovno aretirana in od-peljana v taborišče v Ra-wensbrück. Za svoje za-sluge je prejela odlikova-nje.

Jožef Knez

V Razboru se je leta 1903 rodil Jožef Knez. Bil je napreden kmet, zato se je že zgodaj pove-zal s prvimi borci. V njegovi hiši so se zbi-rali borci in pomagal jim je kolikor je le mogel. Pokopali smo ga julija v Razboru.

Julka Koderman

Umrla je Julka Ko-derman iz Črnuč pri Ljubljani. Rojena je bi-la leta 1901 v Preser-jah. Z vsem srcem je delala za NOB od leta 1941. Bila je članica AFŽ in članica ZK ter neutrudljiva borka za pravice delovnih ljudi.

Dr. Adela Bohunicka

Pred nedavnim je v Ljubljani umrla predvojna revolucionarka in španska borka zdravnica dr. Adela Bohunicka. Od nje so se v velikem številu poslovili na zagrebškem pokopališču Mirogoju španski borci iz vse države.

Za leta po veliki oktobrski revoluciji v Rusiji je značilno, da so se vključevali v revolucionarno gibanje zelo mladi ljudje. To velja tudi za Adelo z ilegalnim imenom Anka Poca, ki se je že v gi-mnaziji navduševala za revolucionarne ideje in je kmalu postala marksistka-komunistka. Nepo-sredno pred proglasitvijo monarhofašistične diktature v Jugoslaviji je bila že tako kompromi-tirana, da je morala zapustiti Jugoslavijo.

Z njo sem se srečal kot študent na univerzi v Gradcu. Adela se je odločila za študij medicine, zavedajoč se, da bo tako dobila stike z ljudmi, ki so pomoči najbolj potrebni, saj ni večje dobrine za človeka, kot je zdravje. V takratnem kapitali-stičnem sistemu mnogo ljudi ni imelo zagotovljene možnosti za uspešno zdravljenje ter so bili v bolezni prepuščeni sami sebi. O zdravniku dr. Jožetu Potrču, ki je študiral nekaj časa skupaj z Adelo v Gradcu, so pripovedovali, da je dal večkrat kakšnemu bolniku denar, da bi si utešil glad. Enako dobrosrčna je bila tudi Adela. Tudi politično je bila ves čas aktivna. V Gradcu je vodila marksistične krožke, ki so se jih obvezno udeleževali organizirani komunisti, neobvezno pa tudi simpatizerji, med njimi študentje iz Bol-garije in poljske Ukrajine.

Glede na to, da je bila Adela doma iz Slavon-skega Broda, je tudi vedela, kako odgovorno funkcijo opravlja v CK KPJ njen rojak Djuro Djaković. Ko so njega in Nikolo Hecimovića na meji z Avstrijo leta 1929 orožniki zahrbtno ustrelili, je vodila Adela akcijo za razkrinkanje tega zločina, hkrati pa je partijska organizacija, v ka-tero je bila včlanjena in jo je ona vodila, na njeno pobudo prevzela ime »Študentska frakcija ko-munistov Djure Djakovića«.

Potem ko je doktorirala, se kot kompromiti-rana politična emigrantka ni mogla vrniti v do-movino, pa je kot komunistični Ahasver iskala zatočišče v raznih evropskih deželah in nazadnje na Čehoslovaškem v Pragi, kjer je sodelovala z Veljkom Vlahovićem in drugimi jugoslovans-kimi komunisti. Iz Prage je kar več skupin ju-goslovanskih študentov, med njimi večje število Slovencev, odšlo v Španijo. Ne nazadnje je sredi leta 1937 tja odšla tudi Adela, oziroma Anka Poca, saj so jo samo s tem imenom poznali špan-ski borci vseh narodnosti, ko jih je zdravila v različnih španskih bolnišnicah. Med njenimi bolniki je bilo tudi več slovenskih španskih bor-cev. Vsem je ostala v najlepšem tovariškem spo-minu in radi bi se ji oddolžili, vendar za to ni bilo nobene priložnosti, ne v Španiji, ne pozneje. Ko je prepeljala varno svoje zadnje nepokretne bol-nike v Francijo – ob umiku pred fašističnimi hordami – iz Španije, je s pomočjo francoskih komunistov pobegnila iz Francije in se nazadnje borila za osvoboditev Slovaške, domovine nje-nih prednikov, ki je padla po krivdi svojih doma-čih izdajalcev pod nacistično suženjstvo.

Po osvoboditvi Jugoslavije je opravljala stro-kovno politično delo v različnih mestih naše dr-žave. V začetku petdesetih let je obiskala svoje znanke v Ljubljani na povabilo dr. Jožeta Potrča, ki je bil takrat član politbiroja CK KPS. Pri njem smo se zbrali nekdanji soborci obeh in obujali spomine na pretekle čase. Hudo je bila priza-deta, ko je leta 1963 zvedela za smrt dr. Potrča, ki ji je bil vzornik kot dosleden komunist huma-nist. Usoda je hotela, da je tudi njena zadnja pot končala v Ljubljani. Tudi na Adelo-Anko Poco ne bomo nikoli pozabili, ostala nam bo vzor zdravnice borke.

Ivan Kreft

Ustanovitev Molniške čete

Toda kot nalašč je tisti večer patrolja prišla samo do bližine mostu na levem bregu in se vrnila, o čemer sta se pogovarjala dva moška, ki sta prišla čez most pa zasede nista opazila. Tako je akcija spodletela.

V sporazumu je tudi po nalogu organizacije OF na terenu četa likvidirala nekaj izdajalcev. Eden od borcev Molniške čete (prej v Zaloški skupini), ki je prišel v VOS, je 18. avgusta opravil s predvojnimi komandirjem žandarmerijske postaje na Vevčah Josipom Sušnikom. Ta se je že pred vojno odlikoval s strupeno zagrizenostjo proti delavskemu gibanju, po okupaciji pa je takoj pričel izdajati v službi okupatorja.

V Zadvoru je bilo 1. oktobra v bližini italijanske postojanke Gašperju Golobu požgano gospodarsko poslopje in tja vržena bomba, ki je preprečila nadaljnje delovne »informacijskega centra« za Italijane.

Dne 31. oktobra je bil na kašelskem mostu likvidiran Osvald Porenta, gestapovski agent, ki je deloval na nemški in italijanski strani »meje«. Četa ga je lovila – kajti vohljaj je tudi za njo – od julija do konca oktobra zasedami in patroljami. V organizaciji OF na dobrunjskem področju ni mogel prodreti, ker so ga ljudje poznali. To mu je uspelo v Zgornjem Kašlju, toda preden je mogel doseči svoj namen, mu je bilo to preprečeno.

V papirnici Vevče je bil 14. oktobra ponoči na delovnem mestu ustreljen denunciant-gestapovec Jernej Chiodi, stalna in neposredna nevarnost za organizacijo OF v tovarni.

Dne 30. novembra pa je bil na cesti pod »Pečarjem« likvidiran italijanski zaupnik in gestapovski agent Tone Porenta.

Po nalogu okrožnega odbora OF v Ljubljani je bil 11. decembra zvečer pri železniški postaji Polje ustreljen Vinko Vrankar. Bil je poznan kvizling, sodelavec Živka Topaloviča v Beogradu in zelo poznan po svojem negativnem delovanju v škodo delavstva v Saturnusu kot tajnik Saveza metalških radnika Jugoslavije.

V začetku novembra se je četa premaknila na Pugled, na mesto, kjer je pozneje od 7. januarja do 23. marca leta 1942 – imel svoje taborišče 2. štajerski bataljon.

Tudi v tem času so prihajali v četo novi borci, med katerimi jih je bilo največ z Ježice, in v tako pojačano četo sta bila od glavnega poveljstva poslana tudi politkomisar in komandir čete.

Nekaj dni za tem je četa dobila iz Ljubljane nalog naj minira brzi vlak, ki bo določenega dne in uro peljal na progi Ljubljana–Zagreb hitlerjevske pilote, ki so bili na okrevanju in počitku v jadranskih obmorskih okrevališčih. Akcija je bila dobro pripravljena: Četa je imela električni vžigalnik za eksploziv, toda nikakor ni mogla dobiti dovolj eksploziva. Zato je odšla na pot čez »mejo« z enim samim kosom trotila in manjšo količino nekega drugega eksploziva. V akcijo je krenilo 16 borcev z dvema puškomitraljezoma, kot vodniki pa so sodelovali borci Zaloške skupine. Na ovinku med Podgradom in Gradovljami so bile postavljene zaščitne zasede in opravljeno miniranje. Zasede so se umaknile in skupina je zavzela položaj za napad tudi s strelnim orožjem. Transport oziroma brzi vlak je bil zavarovan proti miniranju tako, da je pred njim peljala lokomotiva z nekaj tovornimi vagoni, lokomotiva brzega vlaka pa je rinila pred sabo še dva tovorna vagona. Vžig mine je bil pravočasen – pod lokomotivo – saj je bila zaseda v neposredni bližini. Toda eksplodiral je samo detonator, ne pa tudi eksploziv. Še večje pa je bilo razočaranje, ker novi komandir ni dovolil streljati na vlak. Zato je na mestu samem prišlo do ostrega spora z njim. Zlasti so bili nezadovoljni borci-domačini, ki jim je bilo že dovolj neuspešnih akcij. Pričelo je smrdeti celo po medsebojnem streljanju, toda v taborišču na Pugledu se glede tega ni nič ukrenilo. Tudi poznejši dogodki okrog tega komandirja so pokazali svoje, največ pa takrat, ko se je četa v sestavi 2. štajerskega bataljona ob Novem letu 1942 premaknila s Kremenka na Dolenjsko proti Turjaku in je ob postanku v vasi Korin v Suhi krajini ta komandant dezertiral. (Eden od borcev prvega sestava Molniške čete je v oktobru leta 1943 kot politkomisar 1. bataljona Cankarjeve brigade – ko je ta bataljon sodeloval pri blokadi Novega mesta v vasi Vrh – dognal, da je ta bivši komandir v tej vasi padel ob topovskem obstreljevanju iz Novega mesta kot terenski aktivist.)

Proti koncu novembra 1941 je četo obiskal Franc Rozman-Stane, kasnejši komandant 2. štajerskega bataljona in ji dal navodila za pripravo in odhod proti Dolenjski. V začetku decembra je v četo prispel ter ostal v njej Dušan Kveder-Tomaž, poznejši komisar 2. štajerskega bataljona.

Dne 8. decembra je četa izpolnila zalogo municije, ki jo je oskrbela Zaloška skupina. Opravljen je bil splošen pregled fizične sposobnosti borcev in odločeno je bilo, da štirje tovariši ostanejo ilegalno na tem terenu, ostalih 28 borcev pa je pod vodstvom Dušana Kvedra-Tomaža 14. decembra krenilo proti Dolenjski. Po vaseh nad Grosupljem se je četa gibala podnevi, zvečer pa je prešla glavno cesto na Peščeniku pri Višnji gori in ponoči počivala v takratni turistični koči na Polzevem. Proti jutru je četa prešla Muljavsko dolino med Muljavo in Gorenjo vasjo ter prek Lučarjevega kala dospela v taborišče Stiške čete pod Srebotnicami. V naslednjih dneh je bil iz Mokronoške, Stiške in Molniške čete formiran 2. štajerski bataljon, v katerega je bila vključena Molniška kot 3. četa.

V sestavi tega bataljona se je četa udeležila boja z Nemci na Libergi in – po vrnitvi – z Italijani na Primskovem. Nato se je bataljon vrnil na izhodiščno mesto pri Srebotnicah in po dveh dneh krenil proti Turjaku. Na poti se mu je priključila še Grosupeljska četa in 5. januarja so skupaj napadli Italijane, ki so bivali v dveh hišah te vasi. Po tej akciji se je bataljon podal na Pugled, kamor je prispel 7. januarja 1942. Tu je tudi prezimoval. Dotok novih borcev pa je bil vse večji in februarja so bile reorganizirane vse čete, katerih število borcev se je povečalo. In ob tem so prenehale obstajati, Stiška, Mokronoška in Molniška četa, ki so do tedaj tvorile 2. štajerski bataljon.

Ta kratek opis delovanja Molniške čete terja tudi povzetek in dopolnila, še zlasti glede na razne fragmentarne zapise raznih piscev, ki žal niso nikoli preverjali podatkov na mestu samem ali pri neposrednih udeležencih dogajanj. Teh pa je res zelo malo. Od 13 mož prvotne čete, ki je bila ustanovljena 13. julija 1941, je padlo 8 borcev, od 5 preživelih pa sta le dva preživela vso vojno viroh v partizanskih enotah.

konec

»Sto šol – sto junakov«

23

Osnovna šola Draga Kobala v Mariboru

Pred desetimi leti so osnovno šolo na Pobrežju pri Mariboru poimenovali po Dragu Kobalu, španskem borcu in revolucionarju, ki je bil rojen v občini Ajdovščina. Skupaj s svojimi starši se je leta 1924 preselil v Maribor. Tu se je izučil za trgovca. V tem poklicu pa je tedaj že prišel v stik s tedanjimi člani partije. Bil je med prvimi, ki so kot prostovoljci odšli v Španijo. Tu je bil pozneje ujet in odpeljan v taborišče Degnes v Franciji.

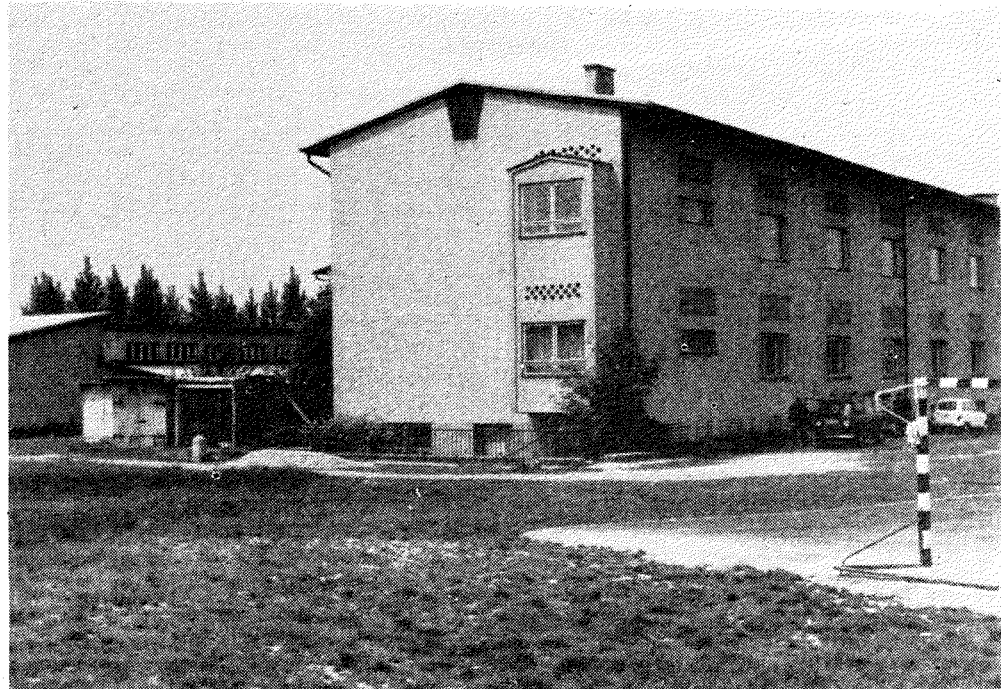
Tik pred začetkom II. svetovne vojne je prišel v Beograd. Nekaj časa je bil brez dela. Pozneje je dobil delo pri firmi Philips. Tedaj se je tudi poročil z Zlatko Karel, doma iz Hoč pri Mariboru, prav tako članico KPJ. Po vdoru okupatorja se je zaposlil v rudniku Kostolac, kjer pa se je takoj povezal z osvobodilnim gibanjem ter bil vse do svoje aretacije, leta 1944 član rajonskega komiteja. Na poti v zapore, zadnjega avgusta 1944. leta, je bil na avtomobilu, ko so poskušali razorožiti gestapovce, ki so jih spremljali v zapor, ustreljen. Pokopan je v Kostolcu. Po njem se imenuje tudi ena od ulic v Pobrežju. Na njegovi domačiji, v ulici Draga Kobala št. 11 je tudi spominska plošča.

Pa spregovorimo nekaj o učencih v šoli Draga Kobala.

Pred dvajsetimi leti je imela šola le 19 oddelkov z 699 učenci. Sedaj obiskuje to šolo, ki je med največjimi šolami v Mariboru 1013 učencev v 31 oddelkih. Šolarje poučuje kar 56 učiteljev. Imajo tudi pet oddelkov podaljšanega bivanja. Kljub velikim razsežnostim šole primanjkuje učilnic. Posledica tega je, da imajo na šoli eno in pol izmenski pouk. Na šoli imajo tudi pionirski odred, ki nosi ime Draga Kobala.

Med številnimi krožki, ki jih imajo, so najbolj aktivni obrambni, strelski, klub OZN, planinski, foto krožek, prometni. Ne zaostajajo tudi v sekcijah kot je dramska, recitatorska, folklorna. Na stenah po šolskih hodnikih je polno priznanj, ki so jih šolarji prejeli na tekmovanjih. Med drugim je ekipa šole med 48 ekipami, ki so tekmovala na republiškem prometnem tekmovanju dosegla 7. mesto. Ena izmed učenk pa je lani na zveznem tekmovanju dobila zlato strelsko plaketo.

Pod okriljem krajevne organizacije ZB NOV so pionirji šole Draga Kobala v okviru spominskih proslav pripravili javno prireditev z bogatim kulturnim progra-

Osnovna šola Draga Kobala v Pobrežju pri Mariboru

mom. Ob dnevu mrtvih obiščejo pionirji vsako leto grobove in spominska obeležja, kjer položijo vence, prižgejo svečke ter pripravijo krajše komemoracije. Mladinci so lani sodelovali na javnem kviz tekmovanju na temo Tito-revolucija-mir. Letos pa so pripravili tekmovanje o Titu, zgodovini KP in ZK pod naslovom »Enajst kongresov ZKJ«.

V znamenju širjenja revolucionarnih tradicij NOV organizira vodstvo šole vsako leto srečanje borcev NOV in mladine. Borci prihajajo na šolo ter učencem višjih razredov pripovedujejo o borbah in revoluciji o žrtvah za svobodo, o desantu na Drvar, o mladih kurirjih in o vsesplošni samozaščiti. Ne pozabijo pa tudi na vprašanja koroških Slovencev, ki živijo onstran meje. Na šoli pa predvajajo tudi filme s tematiko NOB. Učenci so med drugim že obiskali Dražgoše, Osankarico, Begunje, Kočevski Rog, Št. Rupert na Koroškem in druge kraje znane iz NOB.

Parola bratstva in enotnosti pri njih, kot so nam zatrčili, ni samo na papirju. Še toliko manj, če povemo, da je tudi njihov ravnatelj Rudi Roter znani koroški borec za svobodo. S šolo »29. november« iz Kraljeva so že pred leti izmenjali listine o pobratenju. Vsako leto se med seboj srečajo, izmenjajo izkušnje se pomerijo v športu ter tako manifestirajo prijateljstvo in ljubezen med jugoslovanskimi narodi.

Na šoli pa izdajajo svoje glasilo MI, ki je nekakšno ogledalo uspehov vseh dejavnosti pionirjev in mladih na šoli Draga Kobala v Mariboru.

Tekst in foto:
Franjo Hovnik

Naš obrambni dan

IRENA BAJC, 8. razred
Osnovna šola »Milka Kerin«
Leskovec pri Krškem

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI PO

Zavest – najmočnejše orožje

Jože Simšič-Jelen, med učenci Centra strokovnih šol

»Moje življenje ni bila slikanica. Zgodi se, da včasih pomisliš na to, na svet, ki je ujet v barve, ki jih ni mogoče ponoviti. Pastirček Jože, osem bratov in sestra, oče, ki vse dneve zidari in prepušča materi vzgojiteljske dolžnosti. Vzgojila nas je skromnost, trdo življenje nas je prekalilo. Moja mladost? Udarjal sem po kopitih, čevljaril, kot bi hotel ves svet na novo obuti. Ej, potreben je bil obuvala. Ampak škornjev ne bi izdeloval. Pesem škornjev mi ni bila nikoli všeč; pesem nemških, italijanskih škornjev.

Tedaj, ko sem se v Logatcu učil čevljarске obrti, sem tudi spoznal svet delavcev, ljudi, ki so živeli od dela svojih rok, ne da bi vedeli, kaj jim lahko prinese naslednji dan. Na slikanici tistega obdobja strmim v svojo podobo – otrok z neskončno velikimi očmi. Marsikaj vidim dandanes v teh očeh: lakoto, materine solze in očetovo preklinjanje: Svet se bo moral spremeniti! Hudiči nam ne morejo na veke piti krvi! Prišel bo čas, ko bomo podirli trhle temelje, na katerih so si z našimi žulji postavili gradove. Za to bom poskrbel jaz, za to boste poskrbeli vi, moji otroci. Ko bo prišel tisti čas, ne bo puška nikomur pretežka...

Prej sem dobil v roke puško kot kos belega kruha. Kdor je preživel tisto obdobje, ve, da beseda kruh ni samo prispevka. Spominjam se, da sem prvič prijel za orožje ob razpadu stare Jugoslavije. Skozi naše kraje, preko Logatca in Laz, Rakeka in Cerknice, je potekala Rupnikova linija. V trenutku, ko je starojugoslovanska vojska kapitulirala, je bila omenjena linija polna odvrženega orožja in streliva. Mladi smo ga začeli zbirati, ne da bi se natančneje zavedali, kako nam bo v bližnji prihodnosti koristilo. Poskrili smo ga, zakopali. Tistega, kar se je rojevalo v naši notranjosti, ni bilo mogoče skriti. Hoteli so prodati našo ljubezen, naše domačije, nekdo je hotel, da bi naš narod ostal narod hlapcev. Iz slikanice naše mladosti ni mogoče razbrati, kaj in kako smo takrat razmišljali. Vedeli smo le to, da naše življenje ni bila igra, vedeli smo, da tudi vojna, ki

je bila tik za obzorjem, ne prinaša radosti. In nihče nas ni nikoli vprašal, koliko smo stari. Začeli smo odhajati v gozdove. S seboj smo odnesli tudi orožje.

Dnevi so bili tako polni dogodkov, da jih ni bilo več mogoče beležiti. Marca 1942 sem prišel v Rakovsko četo, sedemnajstletni skojevec. Pozneje sem odšel z Drugo grupo odredov v Dolomite. Med potjo smo na Verdu napadli vlak z interniranci in jih tako rešili. Bil sem kurir, sekretar SKOJ na logaškem območju, komandant okrožnega VOS in pozneje komandir, namestnik komandanta in komandant VDV...

Puške niso bile lesene, niso bile naša igrača; z njimi smo morali uresničevati naše cilje, našo zavest, cilje Komunistične partije. Da, prav zavest je bila naše najmočnejše orožje. V vojaško-tehničnem pogledu smo bili 'zelenci'. Učili smo se na položajih, v spopadih s sovražnikom.

Izkušnje, pridobitve naše revolucije, žrtve, razmere v svetu tudi po letu 1945, vse to nam je narokovalo, da poiščemo pot, da povsem zagotovimo našo varnost. Ni vojne, ki bi razumevajoče gledala na mladost, ki bi oproščala otrokom, materam, starcem. Narod se lahko uspešno brani pred napadom le takrat, kadar je enoten, kadar je sleherni občan vojak, del naše JLA. Rezultat takšnih ugotovitev je tudi naš koncept splošnega ljudskega odpora, uvedba pouka obrambe in zaščite, poseben poudarek ideološkemu pouku v šolah, pouku marksizma.

★

CENTER STROKOVNIH ŠOL V LJUBLJANI. Po stopniščih tekajo tisti, ki se bodo izučili za frizerski, avtomehaničarski, avtoelektričarski poklic pa za poklic oblačilne stroke, fotografe, tapetnike... Večina med njimi prihaja iz podeželskih krajev. V nekaterih poklicih traja učna doba dve, v drugih tri leta. In v dolgi vrsti učnih predmetov tiči tudi pouk obrambe in zaščite, katerega predava-

telj je tod Jože Simšič-Jelen.

»...Tudi pri našem pouku je vprašanje zavesti pomembnejše od strokovno vojaške usposobljenosti. Pri tem dobi učenec takšno mero vojaškega znanja, da se lahko pozneje vključi v nadaljnje obrambne priprave – uspešno lahko dela v odborih za SLO, v enotah civilne zaščite. V primeru vojne bi vedel, kaj mora v določenem trenutku narediti in kako zaščititi druge in sebe. Poudariti je treba, da je sleherni poglavje iz našega učnega načrta povezano s konceptom SLO, pa naj gre za vključevanje v enote teritorialne obrambe ali v redne enote JLA. Hkrati s tem mora učenec pri našem pouku spoznati in dojeti našo miroljubno politiko, našo pot neuvrščenosti, naša prizadevanja, da bi se vsa svetovna vprašanja reševala po mirnih poteh.

Da, še vedno so posamezniki, ki ne morejo razumeti nujnosti, da že mladino šestnajstih let pripravljamo na SLO. Toda naši uspehi so iz leta v leto večji, zadovoljno poudari rezervni polkovnik Jože Simšič. »Naša mladina je popolnoma drugače pripravljena na morebitna presenečenja, kot smo bili mi leta 1941. Razumljivo, da pouk obrambe in zaščite ne poteka samo pri omenjenem pouku – pričujoč je v vsakem učnem predmetu, vanj so vključene vse družbenopolitične organizacije v šoli, učiteljski aktiv in seveda še posebno aktiv ZRVS. Orientacijski pohodi, športni dnevi, praktične vaje, pohodi mladinskih pohodnih enot, obrambni dnevi, vse to in še marsikaj prispeva k naši skupni varnosti. Center strokovnih šol je tudi uspešno povezan z vojašnico Ljubice Šercerja. Ob koncu šolskega leta namenamo posebno skrb zbiranju kandidatov za šolanje rezervnih oficirjev, za šolanje v vojaških akademijah...«

Človeško življenje vsebuje marsikaj – žal tudi vojne. Toda na to mladi ne mislijo. Živijo in delajo, kot da vojne sploh ne bo. In vendar: če bi že jutri pokazala svoje zobe, so pripravljeni.

Silvo Teršek

Koliko je slabši rabljen učbenik

»Moj otrok rabljene knjige ne bo imel,« je njihova miselnost, in kljub temu da dobi knjigo otrok brezplačno, za primerno odškodnino, tudi ta ni povsod enako visoka – kupujejo nove. Drugi grejo pri tem še dlje. Kupujejo zvezke, flomastre in druge pripomočke v tujini in ob tem še mislijo, kako veliko uslugo delajo s tem svojemu otroku.

Pri občinski konferenci SZDL v Murski Soboti deluje posebna komisija za spremljanje in izvajanje delegatskega sistema v SIS za izobraževanje, raziskovanje, kulturo in telesno kulturo. Ko so se pred dnevi njeni člani pogovarjali o teh problemih, so se strinjali, da je akcija dobro naravnana, zato bo nujna še bolj zastavljena družbena akcija za njeno popolno uresničitev. Največ dela čaka učitelje in druge, ki v njej sodelujejo prav pri spreminjanju miselnosti staršev in nekaterih učiteljev.

Večer, 22. septembra

Pretiravanje?

Ali morda ne pretiravamo s proslavami, značkami ob jubilejih, obletnicah...?

Kakor kdo, kakor kje... vendar je razlogov za razmišljanje dovolj. Nekaj jih je navrgla tudi seja občinske konference ZK Reka, ko so razpravljali o nalogah ZK v uresničevanju stališč in sklepov kongresov ZKH in ZKJ in opozorili, da je treba kritično proučiti vse oblike stroškov neglede na njihovo višino.

Začeti moramo, je dejal ob tej priložnosti predsednik konference Josip Štefan, pri velikem številu proslav, ki se organizirajo na ravneh izven organizacij, ugotavljati realne potrebe tiskanja raznih značk in obesk, predvsem pa razloge, zakaj se ne more noben poslovni pogovor, nobeno polaganje temeljnega kamna... opraviti brez obilne zakuske.

VJESNIK, 26. septembra

Mahinacije »Liste za Trst«

Da bi se Trst hotel sam izsušiti, sam si vzeti življenje, ne moremo verjeti. Prepričani smo, da se bo v kratkem izvil iz politične zmede in prave zmešnjave, ki je nastala po prodoru »Liste za Trst« ter to ozračje izkoriščajo neofašisti v povsem druge namene, kakor jih je hotel označiti volivec, ko je vrgl svojo glasovnico v volilno skrinjico. Prepričan je bil, da glasuje za Trst, za razvoj njegovega gospodarstva, za razmah njegove trgovine in prometa z zaledjem, za izgradnjo prometnih struktur in luke, skratka, za upoštevanje njegovih življenjskih zahtev s strani osrednjih oblasti v Rimu...

...Pravzaprav zahtevamo preveč od preprostega volivca, da bi mu namreč bili vsi ti dokaj zapleteni pojmi po-

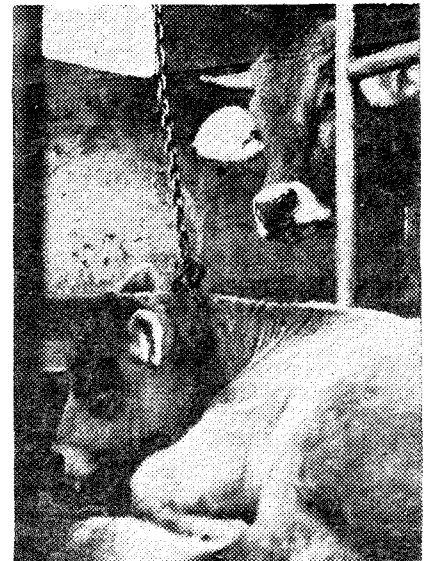
vsem jasni. In prav to nejasnost izkoriščajo drugi, in to za drugačne smotre, kakor so resnične koristi Trsta. Ne gre pa v njihov račun dejansko sodelovanje z zaledjem ne mirno sožitje. Vrgli so se na osimske sporazume prav za to, ker postavljajo realne, tudi pravne, temelje za takšno sodelovanje in sožitje. Sporazume skušajo prikazati tržaški javnosti kot izsiljeno koncesijo prodajajočemu »balkanstvu«, medtem ko je vsakemu objektivno presojajočemu človeku jasno, da gre za nujen kompromis, sklenjen prav z namenom, da se sodelovanje čez mejo postavi na trdna tla. Industrijska prosta cona je vendar razširila operativno področje v korist tržaškega gospodarstva, ki ga meja, kakor je bila načrtovana po volji drugih, ne Jugoslovanov, utesnjuje.

Neki tržaški trgovec je izid tržaških občinskih volitev – prodor liste za Trst – označil za trenutno »eksplozijo«, ki se bo nujno ohladila in volivci Liste za Trst se bodo razpršili v stare stranke.

Gospodarstvo, 22. septembra

Novi »mlečni strah«?

Po veljavnem zveznem odloku se zvezna kompenzacija za mleko – 0,12 din za tolično enoto – od 1. oktobra ne bo več izplačevala kmetijskim organizacijam oziroma rejcem. Upanje, da bo ta praksa, ki jo je mimogrede spremljala precejšnja zamuda v izplačevanju, še trajala, je splahnelo. Za kmete, ki se ukvarjajo z mlečno proizvodnjo, je to seveda razveseljivo. Namesto zvezne premije bodo po 1. oktobru oddajali mleko pač po toliko višji ceni kot je zvezna premija. Znesek jim bodo izplačevale mlekarne, ki jim bodo morale republike za ta delež prizna-

ti nove pripadajoče cene. Seveda se cene mleka v maloprodaji ne bodo spremenile. Trgovine bodo mleko kupovale po toliko višji ceni, prodajale pa po isti. Razliko v dohodku bodo odsej pokrivala s kompenzacijo (nadmestilom), ki jo bodo za prodano mleko in izdelke uveljavljale pri zveznih organih.

Upanje, da bodo zvezne premije za mleko, ki bodo po 1. oktobru romale pač v trgovine, manj zamujale, je najbrž jalovo. Njihova pot je približno enako dolga, »prevozno sredstvo« pa je ostalo isto.

Toda »mlečni strah« lahko napade potrošnika. Trgovine so pač navajene, da blago prodajajo po enaki, oziroma po višji ceni, kot so ga nabavile. Razlika v dohodku za odkupljeno in prodano mleko, ki bo zdaj bremenila njih, lahko za seboj potegne marsikaj. Recimo to, da trgovine, ki dolžnikov ne marajo, pač ne bodo odkupovale toliko mleka, kot bi ga lahko prodale. Potrošnik pa lahko potegne krajši konec. Mleko se sicer ne bo podražilo, toda ali ga bo lahko dobil toliko, kot si bo želel.

Kmečki glas, 20. septembra

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI PO